

Regeringens proposition

2008/09:118

Straffet för mord m.m.

Prop.
2008/09:118

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 12 februari 2009

Fredrik Reinfeldt

Beatrice Ask
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att straffskalan för mord ändras från fängelse i tio år eller på livstid till fängelse i lägst tio år och högst 18 år eller på livstid. Syftet är att skapa utrymme för en mer nyanserad straffmätning för mord och en höjd straffnivå för det tidsbestämda straffet för detta brott.

Ett höjt straffmaximum till 18 år föreslås också för andra brott för vilka det är föreskrivet fängelse på både viss tid och livstid, t.ex. människorov, grov mordbrand, grovt sabotage, grovt spioneri, folkrättsbrott, folkmord och terroristbrott, dock inte för brott som förutsätter att riket är i krig eller att andra sådana utomordentliga förhållanden råder.

Vidare föreslås att det tidsbestämda fängelsestraffet får bestämmas till högst 18 år även vid flerfaldig brottslighet eller återfall i särskilt allvarlig brottslighet.

Slutligen föreslås att den som har begått ett mord eller något annat av de nämnda brotten före 21 års ålder får dömas till fängelse i upp till 14 år för brottet i stället för som i dag högst tio år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2009.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	4
2	Lagtext.....	5
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:169) om straff för folkmord.....	15
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken.....	16
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.....	17
3	Ärendet och dess beredning.....	18
4	Gällande rätt.....	18
4.1	Påföljdssystemets grundprinciper.....	18
4.2	Fängelsestraffet.....	19
4.3	Brott som kan leda till fängelse på livstid.....	20
4.4	Närmare om uppsåtligt dödande.....	21
4.5	Tidsbestämning av livstidsstraff.....	22
4.6	Unga lagöverträdare.....	23
4.7	Lagstiftningen i övriga Norden.....	23
5	Längre tidsbestämt straff för mord och vissa andra brott med livstids fängelse i straffskalan.....	24
5.1	Straffet för mord.....	24
5.2	Straffet för övriga brott med livstids fängelse i straffskalan.....	28
5.3	Straffet vid flerfaldig brottslighet och återfall i särskilt allvarlig brottslighet.....	31
5.4	Straffet för unga lagöverträdare.....	31
5.5	Lagtekniska frågor.....	36
6	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	39
7	Kostnader.....	41
8	Författningskommentar.....	42
8.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	42
8.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:169) om straff för folkmord.....	53
8.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken.....	53
8.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.....	54
Bilaga 1	Sammanfattning av delbetänkandet Straffskalan för mord (SOU 2007:90).....	55
Bilaga 2	Delbetänkandets lagförslag.....	60
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser.....	73
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag.....	74
Bilaga 5	Lagrådets yttrande.....	86

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 februari
2009 88

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2008/09:118

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:169) om straff för folkmord,
3. lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1 §, 4 kap. 1 §, 13 kap. 2, 3, 5–5 b och 7 §§, 16 kap. 6 §, 18 kap. 1 §, 19 kap. 1, 3 och 6 §§, 22 kap. 6–6 b §§, 26 kap. 1–3 §§ samt 29 kap. 7 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse i tio år eller på livstid.

Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid.

4 kap.

1 §¹

Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning, döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning, döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Är brottet mindre grovt, döms till fängelse i högst sex år.

13 kap.

2 §

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för grov mordbrand dömas till fängelse på viss tid, lägst sex och högst tio år, eller på livstid.

Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt skall särskilt beaktas, om branden anlagts i tätbebyggt samhälle, där den lätt kunde sprida sig, eller *eljest* inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydenhet.

Är brott som *avses* i 1 § att anse som grovt, döms för grov mordbrand till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömande *av om* brottet är grovt ska särskilt beaktas om branden anlagts i tätbebyggt samhälle, där den lätt kunde sprida sig, eller *annars* inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydenhet.

¹ Senaste lydelse 1998:393.

3 §²

Den som åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom, döms för allmänfarlig ödeläggelse till fängelse, lägst två och högst åtta år.

Är brottet mindre allvarligt, döms till fängelse, lägst ett och högst tre år.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst sex och högst tio år, eller på livstid.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

5 §

Är brott som i 4 § sägs att anse som grovt, skall för grovt sabotage dömas till fängelse på viss tid, lägst två och högst tio år, eller på livstid.

Är brott som avses i 4 § att anse som grovt, döms för grovt sabotage till fängelse på viss tid, lägst två och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för rikets säkerhet, för flera människoliv eller för egendom av särskild betydelse.

Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för rikets säkerhet, för flera människoliv eller för egendom av särskild betydelse.

5 a §³

Den som genom olaga tvång bemäktigar sig eller ingriper i manövreringen av

1. ett luftfartyg,
2. ett fartyg, som används i civil yrkesmässig sjöfart för befordran av gods eller passagerare, bogsering, bärgning, fiske eller annan fångst, eller
3. en buss, en tung lastbil eller ett maskindrivet spårfordon på järnväg, spårväg eller tunnelbana, som används i förvärvsverksamhet för befordran av gods eller passagerare,

döms för kapning till fängelse i högst fyra år. Detsamma gäller den som genom olaga tvång bemäktigar sig en plattform i havet som är avsedd för verksamhet för utforskning eller utvinning av naturtillgångar eller för något annat ekonomiskt ändamål.

Den som i annat fall

1. förstör eller allvarligt skadar ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller ett luftfartyg i trafik, eller
2. vidtar en åtgärd som är ägnad att framkalla fara för säkerheten för ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller för ett luftfartygs säkerhet under flygning

döms för sjö- eller luftfartssabotage till fängelse i högst fyra år.

Är brott som i första eller andra stycket sägs att anse som grovt, Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt,

² Senaste lydelse 1993:207.

³ Senaste lydelse 2003:149.

dömes till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig art.

döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

5 b §⁴

Den som

1. använder allvarligt våld eller hot om sådant våld mot någon som befinner sig på en flygplats som är öppen för internationell trafik,

2. förstör eller allvarligt skadar en anordning, som hör till en sådan flygplats eller som används för flygplatsens trafik, eller ett luftfartyg, som inte är i trafik men är uppställt på flygplatsen, eller

3. med användande av våld eller hot om våld omintetgör verksamhet som bedrivs på en sådan flygplats,

döms, om gärningen är ägnad att framkalla fara för flygplatsens funktion eller för säkerheten vid denna, för flygplatssabotage till fängelse i högst fyra år.

Är brottet att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

Är brottet att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

7 §

Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, *dömes* för spridande av gift eller smitta till fängelse i högst sex år.

Är brottet grovt, *skall dömas* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många

Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, *döms* för spridande av gift eller smitta till fängelse i högst sex år.

Är brottet grovt, *döms* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många männi-

⁴ Senaste lydelse 1990:416.

16 kap.6 §⁵

Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, *skall dömas* för *myteri* till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare *skall dock dömas* till fängelse i högst sex år.

Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, *skall deltagarna dömas* till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare *skall dock dömas* till fängelse i högst *tio* år eller på livstid.

Om brottet annars är att anse som grovt, *skall dömas* till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, *döms* för *myteri* till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare *döms dock* till fängelse i högst sex år.

Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, *döms deltagarna* till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare *döms dock* till fängelse i högst *arton* år eller på livstid.

Om brottet annars är att anse som grovt, *döms* till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömande *av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

18 kap.1 §⁶

Den som, med uppsåt att statskicket *skall* med vapenmakt eller *eljest* med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *skall sålunda* framtvingas eller hindras, *företager* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *dömes*, om det *ej* är högförräderi, för *uppror* till fängelse i tio år eller på livstid eller, om faran var ringa, i lägst fyra och högst tio år.

Den som, med uppsåt att statskicket *ska* med vapenmakt eller *annars* med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *på så sätt ska* framtvingas eller hindras, *företar en* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *döms*, om det *inte* är högförräderi, för *uppror* till fängelse *på viss tid, lägst tio och högst arton* år, eller på livstid eller, om faran var ringa, *till fängelse* i lägst fyra och högst tio år.

⁵ Senaste lydelse 1986:645.

⁶ Senaste lydelse 1974:565.

19 kap.

1 §⁷

Den som, med uppsåt att riket eller del därav *skall*, med våldsamma eller *eljest* lagstridiga medel eller med utländskt bistånd, läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket *skall sålunda* lösryckas, *företager* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *dömes* för högförräderi till fängelse i tio år eller på livstid eller, om faran var ringa, i lägst fyra och högst tio år.

Om någon, med uppsåt att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *skall* med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, *företager* handling som innebär fara *därför*, *dömes* ock för högförräderi.

Om den, som fått i uppdrag att för riket förhandla med främmande makt eller *eljest* bevaka rikets angelägenheter hos någon som företräder främmande makts intresse, missbrukar behörighet att företräda riket eller *eljest* sin förtroendeställning och därigenom orsakar riket avsevärt men, *dömes* för trolöshet vid förhandling med främmande makt till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid.

Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, *skall dömas* för grovt spioneri till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *tio* år, eller på livstid.

Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om

Den som, med uppsåt att riket eller del därav *ska*, med våldsamma eller *annars* lagstridiga medel eller med utländskt bistånd, läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket *på så sätt ska* lösryckas, *företar* en handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *döms* för högförräderi till fängelse *på viss tid*, *lägst* tio och *högst arton* år, eller på livstid eller, om faran var ringa, *till fängelse* i lägst fyra och högst tio år.

Om någon, med uppsåt att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *ska* med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, *företar* en handling som innebär fara *för detta*, *döms* också för högförräderi.

3 §

Om den, som fått i uppdrag att för riket förhandla med främmande makt eller *annars* bevaka rikets angelägenheter hos någon som företräder främmande makts intresse, missbrukar behörighet att företräda riket eller *annars* sin förtroendeställning och därigenom orsakar riket avsevärt men, *döms* för trolöshet vid förhandling med främmande makt till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid.

6 §

Är brott som *avses* i 5 § att anse som grovt, *döms* för grovt spioneri till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *arton* år, eller på livstid.

Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gär-

⁷ Senaste lydelse 1974:565.

gärningen var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom.

ningen var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom *eller henne*.

22 kap.

6 §⁸

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, *skall dömas* för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,
2. att missbruka Förenta nationernas kännetecken, kännetecken som avses i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbe-teckningar m.m., parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,
3. att anfalla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,
4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilper-soner eller civil egendom,
5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,
6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner frihe-ten,
7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Är brottet grovt, *skall dömas* till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödats eller skadats eller omfattande egen-domsförlust uppkommit på grund

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, *döms* för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

Är brottet grovt, *döms* till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömande *av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödats eller skadats eller omfattande egen-domsförlust uppkommit på grund

⁸ Senaste lydelse 1994:1721.

av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, *skall* också hans förman *dömas* i den mån *denne* haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom för att förhindra detta.

av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, *döms* också hans *eller hennes* förman i den mån *förmannen* haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom *eller henne* för att förhindra detta.

6 a §⁹

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,

2. använder kemiska vapen,

3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen, eller

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott, för olovlig befattningsmed kemiska vapen till fängelse i högst fyra år.

Såsom kemiska vapen enligt första stycket 1–3 *skall* anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, *skall dömas* till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömning om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

Som kemiska vapen enligt första stycket 1–3 *ska* anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, *döms* till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömning *av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

6 b §¹⁰

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för olovlig befattningsmed minor till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

⁹ Senaste lydelse 1994:119.

¹⁰ Senaste lydelse 1998:1703.

Sådan befattning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt *skall dömas* till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid *bedömandet* om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

Är brottet grovt *döms* till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid *bedömande av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

26 kap.

1 §¹¹

Fängelse *ådöms enligt vad för brottet är stadgat* på viss tid eller på livstid. Fängelse på viss tid får *ej* överstiga tio år, *om inte annat följer* av 2 eller 3 §, *och ej understiga fjorton dagar. Vid ådömande enligt 28 kap. 3 § av* fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet *vad i nämnda lagrum stadgas.*

Fängelse *döms ut* på viss tid eller på livstid *enligt vad som är föreskrivet för brottet.*

Fängelse på viss tid får *inte understiga fjorton dagar och inte överstiga tio år. Om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer* av 2 eller 3 §, *får dock fängelse på viss tid bestämmas till högst arton år. När fängelse i förening med skyddstillsyn döms ut enligt 28 kap. 3 § gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad som föreskrivs i den paragrafen.*

Om fängelse *såsom* förvandlingsstraff för böter är särskilt *stadgat.*

Om fängelse *som* förvandlingsstraff för böter är särskilt *föreskrivet.*

2 §¹²

Fängelse får användas *såsom* gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

Fängelse får användas *som* gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men

¹¹ Senaste lydelse 1981:331.

¹² Senaste lydelse 1988:942.

får inte överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år, om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.

Vid tillämpningen av andra stycket *skall* bötesstraff anses motsvara fängelse fjorton dagar.

Det svåraste av de lägsta straffen får inte underskridas.

får inte överstiga *vare sig* de högsta straffen sammanlagda med varandra *eller arton år*. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

Vid tillämpningen av andra stycket *ska* bötesstraff anses motsvara fängelse *i* fjorton dagar.

3 §¹³

Har någon dömts till fängelse i lägst två år och begår han, sedan domen har vunnit laga kraft, brott som är belagt med fängelse i mer än sex år, får för återfallet dömas till fängelse på *en* tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av 2 § kan följa på brotten.

Brott, som någon har begått innan han har fyllt tjuogoett år, får *ej* läggas till grund för sådan förhöjning som anges i första stycket.

En utländsk dom får tillmätas samma verkan som en svensk.

Har någon dömts till fängelse i lägst två år och begår han *eller hon*, sedan domen har vunnit laga kraft, brott som är belagt med fängelse i mer än sex år, får för återfallet dömas till fängelse på *viss* tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av 2 § kan följa på brotten. *Straffet får dock inte överstiga arton år.*

Brott som någon har begått innan han *eller hon* har fyllt tjuogoett år får *inte* läggas till grund för sådan förhöjning som anges i första stycket.

29 kap.

7 §¹⁴

Har någon begått brott innan han fyllt tjuogoett år, *skall* hans ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. *Härvid* får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Ingen får dömas till fängelse på livstid för brott som han har begått innan han fyllt tjuogoett år.

Har någon begått brott innan han *eller hon* fyllt tjuogoett år, *ska* hans *eller hennes* ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. *Rätten* får *då döma* till lindrigare straff än *vad* som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt tjuogoett år får inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse

¹³ Senaste lydelse 1981:211.

¹⁴ Senaste lydelse 1988:942.

på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får dock dömas till fängelse i högst fjorton år. Prop. 2008/09:118

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:169) om straff för folkmord

Prop. 2008/09:118

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förövar någon gärning, för vilken enligt lag är stadgat fängelse i fyra år eller däröver, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis, dömes för folkmord till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

1 §

Den som begår en gärning, för vilken det enligt lag är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis, döms för folkmord till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1703) om
ändring i brottsbalken

Prop. 2008/09:118

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 6 c § lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.
6 c §

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Är brottet grovt, *skall dömas* till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid *bedömandet* om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

Är brottet grovt, *döms* till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid *bedömande av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

För terroristbrott döms den som begår en gärning som anges i 3 §, om gärningen allvarligt kan skada en stat eller en mellanstatlig organisation och avsikten med gärningen är att

1. injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en befolkningsgrupp,
2. otillbörligen tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå från att vidta en åtgärd, eller
3. allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i en stat eller i en mellanstatlig organisation.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra år och högst *tio* år, eller på livstid. Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra år och högst *arton* år, eller på livstid.

Är brottet mindre grovt, är straffet fängelse, lägst två år och högst sex år.

Om ett högre lägsta straff för gärningen har föreskrivits i brottsbalken, gäller vad som sägs där i fråga om lägsta straff.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

Regeringen beslutade den 29 mars 2007 att tillkalla en särskild utredare för att bl.a. överväga och föreslå förändringar av strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott (dir. 2007:48). Utredningen antog namnet Straffnivåutredningen. Genom tilläggsdirektiv den 4 oktober 2007 gavs utredningen i uppdrag att med förtur i ett delbetänkande se över straffskalan för mord i syfte att skapa utrymme för en mer nyanserad straffmätning och därigenom också en höjd straffnivå för detta brott (dir. 2007:137). Utredningen lämnade i december 2007 delbetänkandet Straffskalan för mord (SOU 2007:90) och i oktober 2008 slutbetänkandet Straff i proportion till brottets allvar (SOU 2008:85).

I detta lagstiftningsärende behandlar regeringen förslagen i delbetänkandet. En sammanfattning av delbetänkandet och dess lagförslag finns i *bilaga 1* respektive *bilaga 2*.

Delbetänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2007/10575/L5).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 18 december 2008 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*.

Lagrådet har godtagit förslagen och endast förordat ett par förtydliganden. Regeringen har beaktat Lagrådets synpunkter. Dessutom har några språkliga och redaktionella ändringar gjorts.

4 Gällande rätt

4.1 Påföljdssystemets grundprinciper

Den 1 januari 1989 reformerades brottsbalkens regler om påföljdsbestämning. Reformen vilade på tankar om bl.a. proportionalitet, ekvivalens och förutsebarhet. Med proportionalitet avses att straffet ska vara proportionellt i förhållande till det begångna brottets allvar och att svåra brott ska bestraffas strängare än lindrigare. Ekvivalens innebär att lika svåra brott ska ges lika stränga straff. Också andra faktorer är av betydelse för påföljdsbestämningen, såsom om det är fråga om återfall i brott.

Reformen tydliggjorde att utgångspunkten för påföljdsbestämningen är hur allvarlig och klandervärd den brottslighet som den tilltalade döms för är. Straff ska sålunda, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde (29 kap. 1 § första stycket brottsbalken). Vid bedömningen ska särskilt beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller

hon haft (29 kap. 1 § andra stycket). Vid bedömningen av straffvärdet ska hänsyn även tas till försvarande respektive förmildrande omständigheter (29 kap. 2 och 3 §§).

Återfall i brott efter mellankommande lagföring kan i viss utsträckning medföra ett högre straff än vad straffvärdet motsvarar (29 kap. 4 §). Återfall beaktas i första hand vid valet av påföljd, i andra hand genom förverkande av villkorligt medgiven frihet och sist vid straffmätningen. Omständigheter hänförliga till den tilltalades person eller dennes handlande efter brottet – s.k. billighetshänsyn – kan i stället medföra strafflindring (29 kap. 5 §).

Straffnivåutredningen har i sitt slutbetänkande (SOU 2008:85) föreslagit ändringar i bestämmelserna om straffvärde, t.ex. att det vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om gärningen har inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person och att större hänsyn ska tas till om det finns försvarande eller förmildrande omständigheter. Utredningen har också föreslagit att återfall i brott ska leda till strängare straff på ett tydligare sätt. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

4.2 Fängelsestraffet

Fängelse döms ut efter vad som är föreskrivet för brottet på viss tid eller på livstid. Fängelse på viss tid får inte understiga 14 dagar och enligt huvudregeln inte överstiga tio år (26 kap. 1 § brottsbalken). Av straffskalorna för respektive brott framgår inom vilket intervall ett fängelsestraff för brottet får dömas ut.

När någon döms för flera brott ska rätten döma till en gemensam påföljd för brotten, om inte något annat är föreskrivet (30 kap. 3 § första stycket). Fängelse får användas som gemensamt straff för flera brott om fängelse kan följa på något av brotten. Vid ett gemensamt straff får fängelsestraffet sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men inte överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det gemensamma straffet får inte heller överstiga det svåraste straffet med mer än ett, två respektive fyra år, beroende på hur högt det svåraste straffet är. För att överskrida det svåraste straffet med fyra år krävs att detta är åtta år eller längre (26 kap. 2 §).

Även vid återfall i brott kan straffet sättas över det svåraste straff som kan följa på brottet, om den tilltalade dels tidigare dömts till fängelse i lägst två år, dels sedan den domen vunnit laga kraft begått ett brott som är belagt med fängelse i mer än sex år. Då får det högsta straffet överskridas med upp till fyra år (26 kap. 3 §). Sådan förhöjning får dock inte ske på grundval av brott som någon begått innan han eller hon fyllt 21 år.

Det längsta tidsbestämda straffet är sålunda fängelse i tio år för ett enstaka brott och som mest 18 år vid flerfaldig brottslighet och återfall i särskilt allvarlig brottslighet.

Den nuvarande tioårsgränsen för det tidsbestämda straffet för ett enstaka brott har gällt sedan lång tid. Vid brottsbalkens tillkomst ansågs det inte finnas skäl att höja tiden utöver tio år eftersom, om frihetsberövande på längre tid kunde vara erforderligt med hänsyn till brottslingens farlig-

het eller annars och livstids fängelse inte kom i fråga, exempelvis internering kunde väljas (prop. 1962:10 s. C 238). När den tidsobestämda interneringspåföljden utmönstrades 1981 infördes möjligheten till straffhöjning vid återfall i brott i vissa fall.

Fängelse på livstid får dömas ut om detta straff är föreskrivet för brottet eller, vid flerfaldig brottslighet, för något av brotten. Livstidsstraffet är formellt livsvarigt. I praktiken sker dock oftast tidsbestämning av livstidsstraff när viss tid förflutit, numera främst genom prövning i allmän domstol enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid, se nedan. Lagen innebär inte någon rätt att få ett livstidsstraff omvandlat till fängelse på viss tid. Straffet kan alltså även i praktiken vara livsvarigt.

4.3 Brottsbalkens brott som kan leda till fängelse på livstid

Livstids fängelse är föreskrivet för ett antal brott i brottsbalken enligt följande.

- *Mord* (3 kap. 1 §), fängelse tio år eller på livstid.
- *Människorov* (4 kap. 1 §), fängelse lägst fyra och högst tio år eller på livstid om brottet inte är mindre grovt.
- *Grov mordbrand* (13 kap. 2 §), fängelse lägst sex och högst tio år eller på livstid.
- *Allmänfarlig ödeläggelse, grovt brott* (13 kap. 3 § tredje stycket), fängelse lägst sex och högst tio år eller på livstid.
- *Grovt sabotage* (13 kap. 5 §), fängelse lägst två och högst tio år eller på livstid.
- *Kapning, grovt brott* (13 kap. 5 a § första och tredje styckena), fängelse lägst två och högst tio år eller på livstid.
- *Sjö- eller luftfartssabotage, grovt brott* (13 kap. 5 a § andra och tredje styckena), fängelse lägst två och högst tio år eller på livstid.
- *Flygplattsabotage, grovt brott* (13 kap. 5 b § andra stycket), fängelse lägst två och högst tio år eller på livstid.
- *Spridande av gift eller smitta, grovt brott* (13 kap. 7 § andra stycket), fängelse lägst fyra och högst tio år eller på livstid.
- *Myteri, grovt brott* samt såvitt avser *anstiftare* eller *anförare* under särskilda omständigheter (16 kap. 6 § andra och tredje styckena), fängelse högst tio år eller på livstid.
- *Uppror* (18 kap. 1 §), fängelse tio år eller på livstid, om inte faran var ringa.
- *Högförräderi* (19 kap. 1 §), fängelse tio år eller på livstid, om inte faran var ringa.
- *Trolöshet vid förhandling med främmande makt* (19 kap. 3 §), fängelse lägst två och högst tio år eller på livstid.
- *Grovt spioneri* (19 kap. 6 §), fängelse lägst fyra och högst tio år eller på livstid.
- *Folkkrättsbrott, grovt brott* (22 kap. 6 § andra stycket), fängelse högst tio år eller på livstid.
- *Olovlig befatning med kemiska vapen, grovt brott* (22 kap. 6 a § tredje stycket), fängelse högst tio år eller på livstid.

- *Olovlig befattning med minor, grovt brott* (22 kap. 6 b § fjärde stycket), fängelse högst tio år eller på livstid.
- *Olovlig kärnsprängning, grovt brott* (22 kap. 6 c § andra stycket som träder i kraft den dag regeringen bestämmer), fängelse högst tio år eller på livstid.

Vidare är livstids fängelse föreskrivet för *folkmord* enligt lagen (1964:169) om straff för folkmord (1 §) samt för *terroristbrott* enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott (2 § andra stycket). I båda fallen är föreskrivet fängelse lägst fyra och högst tio år eller på livstid.

Dessutom är i brottsbalken föreskrivet livstids fängelse för ett antal brott i 19, 21 och 22 kap. under förutsättning att riket är i krig. Detsamma gäller om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i och regeringen föreskrivit att straffbestämmelserna om dessa brott ska tillämpas. Av dessa brott kan följande nämnas.

- *Egenmäktighet vid förhandling med främmande makt* (19 kap. 4 § andra stycket), fängelse lägst fyra och högst tio år eller på livstid.
- *Grovt lydnadsbrott* (21 kap. 6 §), fängelse högst tio år eller på livstid.
- *Landsförräderi* (22 kap. 1 §), fängelse lägst fyra och högst tio år eller på livstid.

För försök till, anstiftan av eller medhjälp till de brott som har livstids fängelse i straffskalan kan också fängelse på livstid dömas ut.

4.4 Närmare om uppsåtligt dödande

Den som uppsåtligen berövar annan livet döms för *mord* till fängelse i tio år eller på livstid (3 kap. 1 § brottsbalken). Om brottet med hänsyn till de omständigheter som föranlett gärningen eller annars är att anse som mindre grovt döms för *dråp* till fängelse i lägst sex och högst tio år (3 kap. 2 §). Om en kvinna dödar sitt barn vid födseln eller annars under tid då hon på grund av nedkomsten befinner sig i upprivet sinnestillstånd eller i svårt trångmål döms för *barnadråp* till fängelse i högst sex år (3 kap. 3 §).

Gränsdragningen mellan mord och dråp har behandlats i ett flertal avgöranden från Högsta domstolen. Omständigheter som ansetts kunna tala för att gärningen bör bedömas som mindre grov har varit t.ex. att den tilltalade handlat i stark affekt till följd av provokation eller annars befunnit sig i ett psykiskt avvikande tillstånd. Omständigheter som å andra sidan ansetts kunna tala för att gärningen bör bedömas som mord har varit t.ex. att offret varit närstående till den tilltalade, att offret varit försvarslost eller befunnit sig i en skyddslös situation, att händelseförloppet inte varit helt kortvarigt eller att offret utsatts för dödsångest till följd av den tilltalades handlande.

Enligt uppgifter från Brottsförebyggande rådet dömdes under perioden 1990–2006 årligen i genomsnitt 41 personer för mord samt 16 personer för dråp. Under perioden ökade antalet domar för mord från ungefär 35 per år i början av perioden till ungefär 45 per år under 2000-talet samti-

digst som antalet domar för dråp minskade från ungefär 20 per år i början av perioden till ungefär 13 per år under 2000-talet.

Såväl antalet som andelen domar på livstids fängelse för mord i förhållande till fängelse på viss tid har ökat från början av 2000-talet till 2006. Även andelen domar på fängelse i förhållande till domar på rättspsykiatrisk vård synes ha ökat något.

Högsta domstolen har i flera avgöranden prövat frågan om påföljd för mord. Senast prövades frågan i mars 2007 (NJA 2007 s. 194). Domstolen uttalade då att andelen livstidsstraff har ökat sedan början av 1990-talet samtidigt som den påföljd som livstidsstraffet i realiteten innebär har skärpts genom att den tids fängelse till vilket ett livstidsstraff regelmässigt omvandlats har ökat. Med hänsyn till bl.a. dessa omständigheter slog domstolen fast att livstidsstraffet bör förbehållas de allvarligaste fallen av mord. Det förhållandet att den gärning som prövades i målet begåtts med kniv mot en skyddslös närstående i hennes hem ansågs inte tillräckligt för att motivera fängelse på livstid. Inte heller ansågs en samlad bedömning av alla omständigheterna i målet ge anledning till att döma till ett livstidsstraff. Straffet bestämdes därför till fängelse i tio år.

Åklagarmyndigheten har redovisat en sammanställning över domar för mord som meddelats efter Högsta domstolens dom i mars 2007 till och med oktober samma år (RättsPM 2007:16). Enligt sammanställningen, som avser domar både i tingsrätt och i hovrätt, dömdes till fängelse för mord i 29 fall, varav fem på livstid. Två av livstidsdomarna avsåg även annan brottslighet, bl.a. försök till mord, och i ett fall hade den tilltalade tidigare dömts för dråp. Även några av de fall där påföljden bestämdes till fängelse på viss tid avsåg flerfaldig brottslighet, t.ex. mord och grov mordbrand.

4.5 Tidsbestämning av livstidsstraff

Enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid (omvandlingslagen) får den som dömts till fängelse på livstid eller, när det finns särskilda skäl, Kriminalvården ansöka om att livstidsstraffet omvandlas till fängelse på viss tid. Ansökan får göras när den dömde har avtjänat minst tio år av livstidsstraffet.

Vid prövningen av om omvandling ska ske ska domstolen särskilt beakta den tid som den dömde har avtjänat, vad som av domen framgår om de omständigheter som legat till grund för straffmätningen, om det finns risk för att den dömde återfaller i brottslighet av allvarligt slag, om den dömde har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten och om den dömde har medverkat till att främja sin anpassning i samhället.

Om omvandling beviljas ska fängelsestraffets längd bestämmas med utgångspunkt från den tid som den dömde har avtjänat och med beaktande av reglerna om villkorlig frigivning samt den dömdes behov av åtgärder för att underlätta övergången till ett liv i frihet. Fängelsestraffets längd får inte understiga det längsta tidsbestämda straff som kan dömas ut, dvs. fängelse i 18 år.

När omvandling beviljats har domstolarna hittills bestämt det tidsbestämda straffet till som lägst 21 år och som högst 40 år. Högsta domstolen meddelade i maj 2008 beslut i tre ärenden om omvandling av livs-

tidsstraff (NJA 2008 s. 579 I–III). Domstolen uttalade i dessa att hänsynen till de omständigheter som legat till grund för straffmätningen inte ger utrymme för mer än en mycket grov kategorisering inom det spann om 18–25 år som omvandling enligt förarbetena normalt ska ske till. Högsta domstolen uttalade vidare att i det fall en omvandling till 18 års fängelse inte kan anses möjlig på grund av brottets karaktär och svårhetsgrad torde i allmänhet en strafftid om 21 års fängelse få anses vara tillräcklig med möjlighet att under särskilt försvårande omständigheter bestämma tiden till 24 års fängelse. Enligt domstolen kan dock även andra omständigheter påverka tiden för det omvandlade straffet och risken för återfall i allvarlig brottslighet utgöra ett absolut hinder mot bifall till en ansökan om omvandling.

Före omvandlingslagen kunde tidsbestämning av ett livstidsstraff ske endast genom att regeringen av nåd ersatte livstidsstraffet med ett tidsbestämt straff. Fängelsestraffets längd bestämdes då sedan mitten av 1990-talet vanligen till 18–25 år.

4.6 Unga lagöverträdare

Om någon begått brott före 21 års ålder ska hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Därvid får dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet (29 kap. 7 § första stycket brottsbalken).

Den som begått brott före 18 års ålder får dömas till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Finner domstolen att det finns sådana skäl ska påföljden i stället för fängelse, om inte särskilda skäl talar mot det, bestämmas till sluten ungdomsvård på viss tid, lägst 14 dagar och högst fyra år. Vid straffmätningen ska beaktas att villkorlig frigivning inte förekommer vid sluten ungdomsvård (30 kap. 5 § första stycket och 32 kap. 5 §). Om den tilltalade fyllt 18 men inte 21 år vid tidpunkten för brottet, krävs särskilda skäl för att döma till fängelse (30 kap. 5 § andra stycket). Ingen får dömas till livstids fängelse för brott som begåtts före 21 års ålder (29 kap. 7 § andra stycket).

Möjligheten att vid flerfaldig brottslighet sätta straffet över det annars svåraste straffet, se avsnitt 4.2, gäller även när den tilltalade var under 21 år vid tidpunkten för brottet (26 kap. 2 §). Däremot är det inte möjligt att för unga lagöverträdare använda ett förhöjt straffmaximum vid återfall i särskilt allvarlig brottslighet (26 kap. 3 § andra stycket).

Sålunda är det längsta fängelsestraff som får dömas ut när en tilltalad begått brott före 21 års ålder tio år för ett enstaka brott och 14 år vid flerfaldig brottslighet.

4.7 Lagstiftningen i övriga Norden

I de övriga nordiska länderna ger lagstiftningen möjlighet att döma till längre tidsbestämda straff än tio år för enstaka brott. De längsta straffen för ett enstaka brott är tolv år i Finland och 16 år, utom vid särskilda brott, i Danmark. I bägge länderna finns möjlighet att döma till längre straff vid flerfaldig brottslighet. Både Finland och Danmark tillämpar

dessutom livstidsstraff. I Norge är det längsta tidsbestämda straffet 21 år. Möjlighet saknas att döma till livstids fängelse. Brottslingar som bedöms vara särskilt farliga kan dock dömas till förvaring. Domstolen ska därvid bestämma en längsta tid för straffet som inte bör överstiga 15 år och inte får överstiga 21 år men som kan förlängas med upp till fem år åt gången. En ny norsk strafflag, som trätt i kraft endast i vissa delar, innehåller inga generella maximitider för fängelsestraffet utan detta kommer att följa av straffskalan för respektive brott. Det längsta tidsbestämda straffet i Island är 16 år och därutöver kan livstids fängelse dömas ut. I samtliga dessa länder är det möjligt att för bl.a. mord döma till det längsta tidsbestämda straffet samt i förekommande fall till livstids fängelse.

Såväl i Finland som i Danmark finns möjlighet till villkorlig frigivning från livstidsstraff. I Island kan tidsbestämning ske endast genom nåd.

Lagöverträdare som var under 18 år när brottet begicks får dömas till som mest tolv år i Finland och åtta år i Danmark. Enligt den nya norska strafflagen får denna kategori lagöverträdare dömas till som mest 15 år. Några särskilda restriktioner i dessa länder finns inte i fråga om fängelsestraffets längd när det gäller lagöverträdare som fyllt 18 år.

5 Längre tidsbestämt straff för mord och vissa andra brott med livstids fängelse i straffskalan

5.1 Straffet för mord

Regeringens förslag: För mord döms till fängelse på viss tid i lägst tio och högst 18 år eller på livstid.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt utredningens förslag eller lämnat det utan erinran, t.ex. *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Stockholms tingsrätt*, *Värmlands tingsrätt*, *Luleå tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Åklagarmyndigheten*, *Rikspolisstyrelsen*, *Säkerhetspolisen*, *Kriminalvården*, *Brottsoffermyndigheten*, *Rättsmedicinalverket*, *Socialstyrelsen*, *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges domareförbund* och *Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället*. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* har tillstyrkt förslaget men anført att frågan om gränsdragningen mellan mord och dråp inte är tillräckligt utredd. *Göta hovrätt* har förordat att straffmaximum för det tidsbestämda straffet bestäms till 16 år. Hovrätten har anført bl.a. att det då upprätthålls en viss skillnad i förhållande till vad ett livstids fängelsestraff kan omvandlas till och att ett straffmaximum på 18 år kan få en viss inverkan vid omvandling av fängelse på livstid på så sätt att straffet sätts högre i syfte att markera en viss skillnad. *Örebro tingsrätt* har framfört liknande synpunkter och anført att ett straffmaximum för det tidsbestämda straffet om 15 eller 16 år bör övervägas. Även *Förtroenderådets Riksorganisation* har ansett att straffmaximum bör vara 16 år. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har ansett det befogat att utvidga det tidsbe-

stämnda straffet för mord men förespråkade att det i stället för en partiell reform görs en total översyn av straffskalorna och straffnivåerna för alla brott. *Blekinge tingsrätt* har avstyrkt förslaget och anfört att det krävs en mer ingående analys av påföljdssystemets principer och allmänna bestämmelser om straffmätning. Även *Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet* har avstyrkt förslaget och bl.a. anfört att en minskad acceptans av våld i samhället inte innebär att straffnivån för just mord måste höjas, att det genom livstidsstraffet redan finns möjlighet att ta hänsyn till försvårande omständigheter samt att tröskeln mellan tio års och livstids fängelse beror bl.a. på praxis vid benådning av livstidsdömda. – Ett par remissinstanser, *Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället* och *Förtroenderådets Riksorganisation*, har ansett att livstidsstraffet bör avskaffas.

Skälen för regeringens förslag

Behovet av en mer nyanserad straffmätning vid mord

Mord är det grövsta av de allvarliga våldsbrotten. Den som uppsåtligt berövar annan livet döms för mord till fängelse i tio år eller på livstid. Om brottet är att anse som mindre grovt döms för dråp till fängelse i lägst sex och högst tio år.

Några remissinstanser har ansett att livstidsstraffet bör avskaffas. Utredningen har dock inte haft i uppdrag att överväga den frågan. Regeringen avser inte heller att överväga ett avskaffande av livstidsstraffet. Detta straff fyller en viktig symbolfunktion såsom det yttersta fördömande som samhället kan använda sig av och ska även framöver vara lagens strängaste straff.

Livstids fängelse omvandlas i de flesta fall till ett tidsbestämt straff. Tidigare skedde det genom att regeringen beviljade nåd. Sedan mitten av 1990-talet har livstidsstraffen vanligen bestämts till längre tider än tidigare, nämligen till mellan 18 och 25 år. Genom lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid (omvandlingslagen) infördes en möjlighet för den som dömts till livstids fängelse att genom domstolsprövning få straffet omvandlat till fängelse på viss tid. När omvandling sker enligt den lagen får fängelsestraffets längd inte understiga det längsta tidsbestämde straff som kan dömas ut, för närvarande 18 år. Villkorlig frigivning sker normalt när två tredjedelar av det tidsbestämde straffet har avtjänats.

Den nuvarande straffskalan för mord innebär alltså en stor skillnad mellan det längsta tidsbestämde straffet, fängelse i tio år, och livstidsstraffet. Skillnaden i faktisk verkställighetstid är också betydande. En sådan tröskel är enligt regeringens mening alltför stor.

Utformningen av straffskalan innebär vidare att påföljdssystemets grundläggande princip om proportionalitet – att svårare brott ska bestraffas strängare än lindrigare brott – inte kan ges ett tillräckligt genomslag. Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Vid bedömningen av straffvärdet har domstolen att beakta försvårande eller förmildrande omständigheter

som kan ha förelegat i det enskilda fallet. Vid mord påverkar omständigheter i fråga om brottets allvar straffvärdet i skärpande riktning först om de medför att domstolen anser att straffet bör bestämmas till fängelse på livstid. Detta innebär att om domstolen finner att sådana omständigheter visserligen förelegat i det enskilda fallet, men brottet ändå inte är att hänföra till de allvarligaste fallen av mord, har domstolen inte något annat alternativ än att döma till tio års fängelse. På motsvarande sätt är möjligheterna att ta hänsyn till omständigheter som talar i mildrande riktning begränsade. Omständigheterna får i dessa fall inte något genomslag i straffmätningen. Enligt regeringens mening är detta inte tillfredsställande, eftersom de situationer som ska bedömas kan skifta mycket och motivera straff som mäts ut på ett mer nyanserat sätt.

Utredningen har i detta sammanhang anfört att acceptansen för våld i samhället har minskat och att det därför finns ett större behov än tidigare av att kunna markera en strängare syn på våldsbrott, inklusive mord. Regeringen ställer sig bakom denna utredningens slutsats.

I domstolspraxis har också skett en utveckling i den nu beskrivna riktningen. Under senare år har en allt större andel av dem som dömts för mord dömts till livstids fängelse. Högsta domstolen har dock i ett avgörande i mars 2007 (NJA 2007 s. 194) uttalat att livstidsstraffet bör förbehållas de allvarligaste fallen av mord. Avgörandet har följts av ett antal underrättsdomar där påföljden, med hänvisning till Högsta domstolens avgörande, har bestämts till fängelse i tio år. Dessa domar belyser enligt regeringens på ett tydligt sätt behovet av att kunna nyansera straffmätningen för mord med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Regeringen anser därför, i likhet med utredningen och de flesta remissinstanserna, att det finns ett behov av att skapa ett utrymme för en mer nyanserad straffmätning för mord och därmed också en höjd straffnivå för det tidsbestämda straffet för detta brott.

Möjligheten att döma till tidsbestämt fängelsestraff vidgas

För att skapa det eftersträvade utrymmet för en mer nyanserad straffmätning har utredningen föreslagit att för mord ska kunna dömas till fängelse på viss tid, lägst tio och högst 18 år, eller på livstid. Som ett alternativ har utredningen tagit upp möjligheten att i stället låta livstidsstraffet vara normalpåföljden för mord. En sådan ordning skulle emellertid innebära att det även i fortsättningen skulle vara stora skillnader i verkställighetstid mellan de straff som domstolen kan välja mellan och skulle inte möjliggöra en mer nyanserad straffmätning. Liksom utredningen anser regeringen därför att detta alternativ inte utgör någon lösning.

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet har ansett att en total översyn av straffbestämmelserna och straffnivåerna för alla brottstyper bör genomföras. Enligt regeringens mening är det dock inte nödvändigt att av systematiska eller andra skäl nu göra en sådan fullständig översyn. Behovet av förändring tar sikte på brott – mord och vissa brott som behandlas nedan i avsnitt 5.2 – där det är möjligt att döma ut livstids fängelse och som sålunda är att anse som svårare än brott för vilka är föreskrivet endast ett tidsbestämt straff. Dessutom har Straffnivåutredningen nyligen i sitt slutbetänkande Straff i proportion till brottets allvar (SOU

2008:85) lämnat förslag till ändringar i bestämmelserna om straffmätning samt i fråga om straffnivåerna för allvarliga våldsbrott. Utredningen har i den delen haft i uppdrag att överväga ändringar i syfte att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott och förändringar som ger en större spännvidd i straffmätningen vid brott i allmänhet när det har funnits försvårande eller förmildrande omständigheter. Förslagen bereds nu vidare inom Regeringskansliet.

Regeringen anser därmed att behovet av ändring bäst tillgodoses genom att möjligheten att döma till tidsbestämt fängelsestraff för mord vidgas.

Ett straffmaximum på 18 år för det tidsbestämda fängelsestraffet

När det sedan gäller hur det tidsbestämda fängelsestraffet ska utformas gör regeringen följande bedömning.

I fråga om minimistraffet har det inte kommit fram några skäl som talar för att det bör ändras. I likhet med utredningen anser regeringen därför att minimistraffet för mord även i fortsättningen ska vara fängelse i tio år.

När det gäller den övre gränsen för det tidsbestämda fängelsestraffet vill regeringen först understryka att livstids fängelse alltså ska vara lagens strängaste straff. Det längsta tidsbestämda straffet bör därför inte överstiga det kortaste straff till vilket fängelse på livstid kan omvandlas. Bestämmelserna i omvandlingslagen är visserligen utformade så att det kortaste straff som kan bestämmas inte får understiga det längsta tidsbestämda straff som annars kan dömas ut eller i dag 18 år. För det fall det för mord skulle föreskrivas fängelse på viss tid i mer än 18 år skulle alltså även den kortaste strafftiden vid omvandling höjas i motsvarande mån. Detsamma skulle bli fallet om det högsta tidsbestämda straffet skulle bestämmas till 18 år och regleringen om förhöjt straffmaximum vid flerfaldig brottslighet och återfall i särskilt allvarlig brottslighet skulle behållas oförändrad. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 5.3.

Enligt regeringens mening framstår ett tidsbestämt straff på maximalt 18 år för mord, utan att det är fråga om flerfaldig brottslighet eller återfall, som en väl avvägd högsta nivå. Vid behov av strängare straff får möjligheten att döma till livstids fängelse anses vara tillräcklig. Som konstateras nedan i avsnitt 5.3 finns det inte heller skäl till längre tidsbestämda straff vid flerfaldig brottslighet eller återfall. Ett straffmaximum på 18 år innebär att domstolen ges ett så betydande utrymme som möjligt att göra en nyanserad straffmätning och möjlighet att straffmäta brottet ända upp till den nivå till vilken ett livstidsstraff kan omvandlas. Detta främjar bäst intresset av proportionalitet. Därigenom kan också åstadkommas en höjd straffnivå för mord samtidigt som livstidsstraffet kan förbehållas de allvarligaste fallen. Det innebär också att det inte uppstår någon tröskel mellan det högsta tidsbestämda straffet och livstidsstraffet. Vidare anser regeringen att den möjliga konsekvens som några remissinstanser pekat på – att verkställighetstiderna för de som dömts till fängelse på livstid skärps – inte bör överdrivas. Den nedre gränsen för omvandling av livstidsstraff går redan vid den övre gränsen för tidsbestämda straff. Viss praxis har också utvecklats i fråga om omvandling, se av-

snitt 4. Regeringen kan vidare inte se att en gräns på 18 år skulle urholka användningen av livstidsstraffet. En sådan gräns syftar inte heller till att ändra kriterierna för omvandling av livstidsstraff. Följaktligen föreslår regeringen att 18 år ska vara det högsta tidsbestämda straffet för mord. Av det anförda följer även att regeringen, i likhet med utredningen, inte finner skäl att föreslå några ändringar i omvandlingslagen.

Några remissinstanser har i detta sammanhang berört frågan om gränsdragningen mellan mord och dråp. Exempelvis har *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* ansett att frågan måste utredas noggrannare med anledning av att ett längre tidsbestämt straff för mord kan leda till att fall som i dag bedöms som dråp i stället bedöms vara mord. *Blekinge tingsrätt* har anfört att en analys av hur straffmätningen vid försök till mord påverkas kan ge anledning att se över även straffet för dråp. Avsikten med regeringens förslag är emellertid inte att förändra gränsdragningen mellan mord och dråp. Det finns en tämligen rikhaltig praxis i den frågan som även i framtiden får tjäna som vägledning. Detsamma gäller gränsdragningen i fråga om försöksbrott och andra osjälvständiga brottsformer. Regeringen kan vidare inte se något behov av att förändra straffskalan för dråp, som är fängelse i lägst sex och högst tio år. Straffmaximum för dråp ger utrymme för en nyanserad straffmätning för detta brott och bör liksom i dag framöver motsvara straffminimum för mord. Ett höjt straffmaximum för dråp skulle också kunna riskera att förändra gränsdragningen mellan mord och dråp. Straffmätningen vid t.ex. försök till mord får göras utifrån dagens bestämmelser om straffbestämning vid osjälvständiga brottsformer och med hänsynstagande till det höjda straffmaximum som föreslås för fullbordat brott.

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att för mord döms till fängelse på viss tid i lägst tio och högst 18 år eller på livstid.

5.2 Straffet för övriga brott med livstids fängelse i straffskalan

Regeringens förslag: För de brott i brottsbalken, utöver mord, som det föreskrivs fängelse på både viss tid och livstid för och som avser fredstida förhållanden, t.ex. människorov, grov mordbrand, grovt sabotage, grovt spioneri och folkrättsbrott, döms till fängelse på viss tid i högst 18 år eller på livstid. Detsamma gäller folkmord enligt lagen (1964:169) om straff för folkmord och terroristbrott enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser, t.ex. *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Värmlands tingsrätt*, *Luleå tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Rikspolisstyrelsen*, *Säkerhetspolisen*, *Kriminalvården*, *Brottsoffermyndigheten*, *Rättsmedicinalverket*, *Socialstyrelsen*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Sveriges advokatsamfund* och *Sveriges domareförbund*, har tillstyrkt eller inte haft något att erinra mot utredningens förslag eller avgränsningar av vilka brott som bör omfattas av ett förhöjt straffmaximum för det tidsbestämda straffet. *Göta hovrätt*

och *Åklagarmyndigheten* har anfört att det högre tidsbestämda straffet bör avse även brott med livstids fängelse i straffskalan som förutsätter att riket är i krig eller att andra sådana utomordentliga förhållanden råder. *Örebro tingsrätt* och *Blekinge tingsrätt* har avstyrkt förslaget och anfört väsentligen att det saknas tillräckligt underlag för att bedöma behovet av att höja straffnivån för dessa brott samt att strafframarna för vissa brott med förslaget skulle bli mycket vida. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har bl.a. anfört att förslaget, avseende vissa brott, inte förefaller vara grundat på särskilt väl motiverade överväganden. *Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet* har avstyrkt huvudförslaget om en ändrad straffskala för mord.

Skälen för regeringens förslag

Brott i brottsbalken som avser fredstida förhållanden samt folkmord och terroristbrott

Livstids fängelse är föreskrivet, förutom för mord, för ett antal brott i brottsbalken som avser fredstida förhållanden, däribland människorov, grov mordbrand, grovt sabotage, grovt spioneri och folkrättsbrott, samt för folkmord enligt lagen (1964:169) om straff för folkmord och terroristbrott enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott. Gemensamt för dessa brott är att straffskalan innehåller fängelse på viss tid understigande tio år och upp till tio år. För uppror och högförräderi föreskrivs dock enbart fängelse i tio år eller på livstid utom i en viss situation.

Utredningen har föreslagit att det för samtliga dessa brott ska vara möjligt att döma ut tidsbestämda straff upp till 18 års fängelse för ett enskilda brott. Utredningen har inte föreslagit några ändringar av minimistraffen.

Regeringen anser att det finns goda skäl för förslaget om ett höjt straffmaximum för det tidsbestämda straffet samtidigt som dagens straffminimum för respektive brott behålls. Livstids fängelse torde visserligen sedan brottsbalken trädde i kraft ha dömts ut, förutom för mord, endast i något enskilda fall. Någon praxis som närmare belyser förhållandet mellan ett tidsbestämt straff och ett livstidsstraff för andra brott än mord finns därför inte. Det är vidare så att flera av dessa straffbestämmer allmänt sett tillämpas i endast begränsad omfattning.

Enligt regeringen gör sig emellertid principiella synpunkter gällande beträffande straffet för dessa brott liksom när det gäller straffet för mord. I och för sig innebär den omständigheten att straffskalorna som regel även innehåller fängelse på viss tid kortare än tio år att det redan finns ett utrymme för att nyansera straffmätningen i det enskilda fallet. Detta gäller dock endast straffmätningens utrymme upp till tio år. Eftersom straffskalan därutöver innehåller fängelse på livstid är det förutsatt och fullt tänkbart att det kan förekomma fall där straffmätningen bör vara strängare. Därmed kan i dessa fall uppstå den situationen att domstolen bara har två alternativ att välja mellan, nämligen fängelse i tio år och på livstid. Sålunda finns en tröskel motsvarande den som gäller till följd av utformningen av straffskalan för mord även vid dessa andra brott för vilka livstids fängelse är föreskrivet. Vidare talar proportionalitetsintresset för ett ökat straffmätningens utrymme på denna nivå på samma sätt som

när det gäller straffet för mord. Till detta kommer intresset av likhet i utformningen av de högsta tidsbestämda straffen. Detta gäller inte minst eftersom vissa av brotten, t.ex. folkmord och terroristbrott, avser gärningar som kan bestå i uppsåtligt dödande och som kan bedömas som mord för det fall de övriga särskilda förutsättningar som gäller för respektive brott inte är uppfyllda. Även vissa andra av de nu diskuterade straffbestämmelserna har skyddsintressen som innefattar människors liv eller som är likartade detta intresse. Det finns följaktligen ett behov av att höja det högsta tidsbestämda straffet även för dessa brott.

Detta behov väger enligt regeringen tyngre än den olägenhet som kan hänga samman med att de tidsbestämda strafframarna blir vidare. Höjningen tar sikte på fall när straffvärdet och övriga omständigheter motiverar ett strängare fängelsestraff än tio år. Avsikten är inte att den ska påverka straffmätningen för brott som i dag bedöms föranleda straff understigande tio års fängelse.

Regeringen föreslår därför att för de brott i brottsbalken, utöver mord, som det föreskrivs fängelse på både viss tid och livstid för och som avser fredstida förhållanden, t.ex. människorov, grov mordbrand, grovt sabotage, grovt spioneri och folkrättsbrott, döms till fängelse på viss tid i högst 18 år eller på livstid. Detsamma gäller folkmord enligt lagen om straff för folkmord och terroristbrott enligt lagen om straff för terroristbrott.

Brott som förutsätter att riket är i krig eller att andra sådana utomordentliga förhållanden råder

Livstids fängelse föreskrivs även för ett antal brott som förutsätter att riket är i krig. Detsamma gäller om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i och regeringen har föreskrivit att straffbestämmelserna om dessa brott ska tillämpas. Det gäller vissa brott av krigsmän, t.ex. grovt lydnadsbrott, och vidare brottet landsförräderi samt under närmare angivna förhållanden brottet egenmäktighet vid förhandling med främmande makt.

Ett par remissinstanser har ansett att det högsta tidsbestämda straffet ska höjas också för dessa brott. Utredningen har diskuterat detta men inte lagt något sådant förslag.

En tillämpning av dessa straffbestämmelser förutsätter att förhållanden som väsentligen skiljer sig från fredstida förhållanden råder. Bestämmelserna om brott av krigsmän avser dessutom personer som är tjänstgöringsskyldiga vid Forsvarsmakten samt ytterligare personkategorier som främst har en direkt anknytning till försvar eller väpnad motståndsrörelse. En förändring av straffmaximum för det tidsbestämda straffet för dessa brott skulle därför kräva ytterligare överväganden som inte lämpligen bör, och inte behöver, göras i detta lagstiftningsärende.

Regeringen föreslår följaktligen inte någon höjning av det högsta tidsbestämda straffet för de brott som förutsätter att riket är i krig eller att andra sådana utomordentliga förhållanden råder.

Regeringens förslag: Det tidsbestämda fängelsestraffet får bestämmas till högst 18 år även vid flerfaldig brottslighet eller återfall i särskilt allvarlig brottslighet.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt utredningens förslag eller lämnat detta utan erinran. *Blekinge tingsrätt*, som avstyrkt utredningens samtliga förslag, har i fråga om förhöjt straffmaximum vid flerfaldig brottslighet eller återfall anfört att ett avsteg från principen om straffskärpning i dessa fall kräver starkare skäl än att straffskalorna för ett tidsbestämt straff och livstidsstraffet annars kommer att delvis överlappa varandra.

Skälen för regeringens förslag: När det är fråga om flerfaldig brottslighet eller återfall i särskilt allvarlig brottslighet får domstolen enligt särskilda regler sätta fängelsestraffet högre än vad som annars är möjligt. Det längsta tidsbestämda straff som kan dömas ut om båda dessa förut-sättningar föreligger är 18 år.

Möjligheten att vid flerfaldig brottslighet döma till ett strängare straff hänger samman med att domstolen normalt ska bestämma en gemensam påföljd när någon döms för flera brott. Ibland är då det straff som kan följa utan tillämpning av de särskilda reglerna om förhöjt straff inte tillräckligt. Motsvarande gäller vid återfall i brott.

Med en höjning av det tidsbestämda straffet för bl.a. mord på det sätt som regeringen föreslagit skulle en tillämpning av nuvarande regler om förhöjt straff leda till ett tidsbestämt straff om 26 år skulle kunna dömas ut när det är fråga om både flerfaldig brottslighet och återfall i brott. När enbart en av dessa omständigheter föreligger skulle 22 års fängelse kunna dömas ut.

Regeringen kan inte se att det finns skäl för att införa en möjlighet till så långa tidsbestämda fängelsestraff. En så lång strafftid skulle betydligt överstiga vad som är möjligt att döma ut i dag och strafftiden skulle även överstiga den tid till vilken ett livstidsstraff i dag normalt omvandlas. I avsnitt 5.1 har slagits fast att livstidsstraffet ska vara lagens strängaste straff och att kriterierna för omvandling av livstidsstraff inte ska förändras. Ett behov av att kunna döma till ett strängare straff än 18 år kan tillgodoses genom att livstids fängelse väljs. Det längsta tidsbestämda straffet bör alltså vara 18 år också i situationer där det är fråga om flerfaldig brottslighet och återfall i särskilt allvarlig brottslighet.

Regeringen föreslår följaktligen att det tidsbestämda fängelsestraffet får bestämmas till högst 18 år även vid flerfaldig brottslighet eller återfall i särskilt allvarlig brottslighet.

5.4 Straffet för unga lagöverträdare

Regeringens förslag: För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 21 år får inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om

fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det är fråga om flerfaldig brottslighet, får dock dömas till fängelse i högst 14 år.

Utredningens förslag överensstämmer väsentligen med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Förslaget har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna och t.ex. *Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Örebro tingsrätt, Värmlands tingsrätt, Justitiekanslern, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Statens institutionsstyrelse* har med anledning av utredningens förslag, samt för att påföljden slutna ungdomsvård tidsmässigt ska kunna rymma även eftervård, ansett att det även föreligger ett behov av att överväga en utvidgning av den längsta tiden för slutna ungdomsvård.

Luleå tingsrätt har ansett att en befintlig bestämmelse om att den tilltalades ungdom ska särskilt beaktas vid straffmätningen är tillräcklig för att uppnå det syfte som ligger bakom utredningens förslag.

Flera remissinstanser, t.ex. *Göta hovrätt, Blekinge tingsrätt, Åklagarmyndigheten, Socialstyrelsen, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund* och *Förtroenderådets riksorganisation*, har dock avstyrkt eller ifrågasatt förslaget att unga lagöverträdare ska kunna dömas till 14 års fängelse för ett enstaka brott och har bl.a. lämnat följande synpunkter.

Motiveringen till förslaget – att undvika tröskeeffekter i förhållande till vuxna lagöverträdare – är inte tillräcklig för att förändra straffmaximum för unga lagöverträdare. Det kan också bli avsevärda skillnader i straffmätningen om någon begått brott före respektive strax efter att han eller hon fyllt 18 år. Den som begått brott innan han eller hon fyllt 18 år ska, om rätten finner att synnerliga skäl för fängelse föreligger, i stället dömas till slutna ungdomsvård om det inte finns särskilda skäl mot detta. Maximitiden för slutna ungdomsvård är fyra år.

Unga lagöverträdare har alltid bedömts lindrigare med hänvisning till ålder och utveckling. Att införa en straffskärpning med den angivna motiveringen är ett avsteg från gällande principer.

Det kan visserligen finnas skäl att ändra det högsta straff som unga lagöverträdare kan dömas till. Konsekvenserna för påföljdssystemet i övrigt och för den aktuella åldersgruppen måste dock i så fall utredas grundligt. Det finns en uppenbar risk att den föreslagna ändringen generellt påverkar straffmätningen för unga lagöverträdare.

Skälen för regeringens förslag

Behovet av särskilda regler om det högsta tidsbestämda straffet

Den formella begränsning som gäller för fängelsestraffets längd om den tilltalade var under 21 år när brottet begicks är att livstids fängelse inte får dömas ut. Detta innebär att det längsta straffet som då får dömas ut

för ett enstaka brott är fängelse i tio år, eftersom det enligt gällande rätt är det högsta tidsbestämda straffet. Vid flerfaldig brottslighet är det möjligt att döma ut fängelse i upp till 14 år enligt de generella reglerna om förhöjt straffmaximum vid sådan brottslighet. Däremot får brott som någon begått före 21 års ålder inte läggas till grund för förhöjt straff på grund av återfall i särskilt allvarlig brottslighet.

När nu regeringen föreslår en möjlighet att döma till fängelse på viss tid i upp till 18 år för vissa brott skulle, om särskilda regler för unga lagöverträdare inte införs, den som var under 21 år när han eller hon begick brottet kunna dömas till som mest 18 års fängelse för såväl ett enstaka brott som flerfaldig brottslighet. Visserligen skulle, som *Luleå tingsrätt* varit inne på, den unges ålder beaktas vid straffmätningen i mildrande riktning enligt befintliga bestämmelser om detta. Ett sådant beaktande ska ske även efter denna reform, se nedan. Tydlighets skull talar dock för en särskild reglering om hänsynstagande till den tilltalades ungdom vid brott som ligger på den högsta straffnivån. Därtill kommer att dagens reglering innebär en formell yttersta gräns för vad unga lagöverträdare kan dömas till jämfört med vuxna lagöverträdare och en uttrycklig reglering om att en sådan skillnad ska finnas även efter reformen har ett värde i sig. Frånvaron av en särskild reglering skulle också innebära en, åtminstone formellt sett, kraftig höjning av det maximala straff som unga lagöverträdare kan dömas till. Följaktligen finns det behov av en särskild reglering om hur strängt straff sådana lagöverträdare ska kunna dömas till.

Skäl för ett höjt straffmaximum för enstaka brott

Utredningen har föreslagit att ingen får dömas till strängare straff än fängelse i 14 år för brott som han eller hon har begått före 21 års ålder. Detta innebär en höjning av det längsta tidsbestämda straffet för denna ålderskategori från tio till 14 år för ett enstaka brott men inte någon förändring för flerfaldig brottslighet. Utredningen har inte föreslagit någon ändring av att ett förhöjt straff vid återfall i särskilt allvarlig brottslighet inte får grundas på brott som någon begått innan han eller hon fyllt 21 år.

Ett skäl för förslaget är att undvika alltför stora tröskeeffekter i förhållande till det högsta tidsbestämda straff på 18 år som föreslås gälla för vuxna lagöverträdare. Som *Göta hovrätt* anför kan i och för sig förslaget om att ta i anspråk utrymmet mellan tio och 18 år för lagöverträdare som är 21 år eller mer minska de tröskeeffekter som finns runt 21-årsgränsen. Intresset av att begränsa tröskeeffekterna så långt möjligt talar dock för att även höja det tidsbestämda straffet för unga lagöverträdare. Utan en sådan höjning kan i ytterlighetsfallet den som är strax under 21 år dömas till högst tio års fängelse medan den som är nyss fyllda 21 år kan dömas till livstids fängelse eller, med regeringens förslag, fängelse i 18 år. Ett högre straffmaximum för unga än tio år innebär alltså att tröskeeffekterna i förhållande till äldre lagöverträdare begränsas. Förhållandet till de allra yngsta lagöverträdarna som enligt huvudregeln döms till sluten ungdomsvård i maximalt fyra år i stället för fängelse behandlas nedan.

Ett annat skäl som kan tala för en höjning är proportionalitetsintresset. Detta intresse gäller också unga lagöverträdare även om dessa särbehand-

las vid påföljdsbestämningen i olika avseenden. I straffmätningshänseende gäller att om någon har begått brott innan han eller hon fyllt 21 år ska hans eller hennes ungdom beaktas särskilt och att det då får dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

När domstolen dömer den som vid brottet var under 21 år till fängelse ska alltså straffet bestämmas till ett kortare fängelsestraff än om den tilltalade var 21 år eller äldre. Straffnedsättningen blir regelmässigt större ju yngre den tilltalade var. I praxis tillämpas straffreduceringen för t.ex. 20-åringar ofta på det sättet att straffet sätts ned med 20–30 procent. Högsta domstolen har uttalat att det kan vara rimligt att sätta ned straffet mer vid långvariga fängelsestraff än vid kortvariga sådana (NJA 2000 s. 421).

Den nu beskrivna regleringen och tillämpningen av den ska gälla även efter den reform som nu föreslås, både såvitt avser de brott som regeringen föreslagit höjningar av straffmaximum för och övriga brott som begås av den som är under 21 år. Vidare ska, som utredningen också funnit, den befintliga möjligheten att döma ut upp till 14 års fängelse vid flerfaldig brottslighet behållas oförändrad samtidigt som det fortsatt inte ska vara möjligt att tillämpa ett förhöjt straffmaximum vid återfall.

Frågan är då om proportionalitetsintresset kan anses få ett tillräckligt genomslag vid straffmätningen för ungdomar när det gäller mord och de andra brott som det föreslagits höjda tidsbestämda straff för. För att kunna besvara denna fråga är det av intresse att undersöka hur straffmätningen görs när straffet för en vuxen lagöverträdare skulle ha blivit livstids fängelse och hur straffmätningen bör göras framöver med ett längsta tidsbestämt straff på 18 år för vuxna lagöverträdare.

I praxis finns flera exempel på hur straffmätningen för unga lagöverträdare gjorts vid mord i fall där straffet för en vuxen lagöverträdare skulle ha blivit livstids fängelse. Av denna praxis följer att domstolarna som utgångspunkt för ungdomsreduktionen oftast inte haft tio år, det längsta straff som unga lagöverträdare kan dömas till vid enstaka brott, eller 14 år, det längsta straffet vid flerfaldig brottslighet, utan i stället en nivå motsvarande eller närmare 18 år. Detta gäller såväl de som var fyllda 18 år men under 21 år vid brottet som de som var under 18 år vid brottet. Straffmätningen synes alltså utgå från en nivå som motsvarar eller ligger nära den kortaste tid som ett livstidsstraff för en vuxen lagöverträdare kan omvandlas till.

En sådan praxis har goda skäl för sig. En ungdomsreduktion som i stället skulle räknas från det maximala straff som gäller för unga lagöverträdare skulle innebära att åldern beaktas dubbelt, att strafflängden skulle bli densamma oavsett om straffvärdet bedöms motsvara maximistraffet eller livstid och att unga lagöverträdare inte skulle kunna dömas till det maximala straff som gäller för gruppen. Enligt regeringens uppfattning är det rimligt att denna praxis gäller även framöver. Regeringens förslag om ett högsta tidsbestämt straff på 18 år för mord m.m. för vuxna lagöverträdare ansluter också väl till en sådan praxis.

Detta innebär samtidigt att det redan i dag kan uppstå situationer där straffet för t.ex. mord med hänsyn till straffvärdet och efter beaktande av den tilltalades ungdom bedöms motsvara ett fängelsestraff i mer än tio år. Motsvarande situationer kan uppkomma framöver med 18 år som högsta tidsbestämda straff för vissa brott. I bägge fallen kan det dessutom någon

gång vara fråga om återfall i brott som rimligen bör kunna tillmätas betydelse vid straffmätningen utan att det handlar om att använda ett förhöjt straffmaximum. Dessa situationer kan uppstå främst vad gäller 20-åringar och när straffet för en vuxen skulle ha bestämts till livstids fängelse eller, framöver, ett högt tidsbestämt straff. Det kan dock inte uteslutas att sådana situationer kan uppkomma, beroende på omständigheterna i de enskilda fallen, även i fråga om yngre lagöverträdare. Om exempelvis domstolen finner att ett mord begånget av en person strax under 21 år är så allvarligt att straffet för en vuxen person skulle ha bestämts till livstids fängelse eller, med regeringens förslag, fängelse i 18 år skulle en straffreduktion i enlighet med praxis medföra ett fängelsestraff överstigande det högsta straffet i dag för enstaka brott, nämligen tio år.

Följaktligen kan det för närvarande i vissa fall saknas utrymme att göra en tillräckligt nyanserad straffmätning vid de allra allvarligaste brotten. Motsvarande blir fallet framöver med ett höjt tidsbestämt straffmaximum för vuxna till 18 år, om samtidigt tio år behålls som det högsta straffet för personer som var under 21 år vid brottet. En konsekvens kan dessutom vara att straffet inte i tillräcklig mån kan differentieras mellan den som snart skulle fylla 21 år och den som var yngre.

Det nu anförda talar enligt regeringen för att ett längre fängelsestraff än tio år bör vara möjligt. En majoritet av remissinstanserna har också ställt sig positiva till en höjning. Även bland de remissinstanser som avstyrkt en höjning finns de som menat att det i och för sig kan finnas skäl att ändra det högsta straff som unga lagöverträdare kan dömas till.

Talar andra skäl mot ett höjt straffmaximum för enstaka brott?

Frågan är då vilka skäl som talar mot en höjning och om de gör det i sådan grad att höjningen inte bör genomföras. *Åklagarmyndigheten* har anfört att en höjning kan medföra att det, i vart fall i teorin, kan bli avsevärda skillnader i påföljdshänseende om någon har begått ett brott strax före eller strax efter det att han eller hon fyllt 18 år. För en person som var under 18 år när brottet begicks ska påföljden som regel bestämmas till slutet ungdomsvård i stället för fängelse. Den längsta tiden för slutet ungdomsvård är fyra år. Villkorlig frigivning förekommer inte. Detta ska jämföras med ett maximalt fängelsestraff på 14 år för unga lagöverträdare som med villkorlig frigivning innebär drygt nio års frihetsberövande. Denna tröskeeffekt är sedd för sig påtaglig. Beaktas ska dock att det finns en möjlighet för domstolen att döma även de yngsta lagöverträdarna till fängelse om den finner att tiden för frihetsberövandet inte kan bestämmas till fyra års slutet ungdomsvård eller kortare tid (prop. 1997/98:96 s. 201). Så sker också i praxis. Enligt regeringens mening är därför denna omständighet inte så tungt vägande att den hindrar ett höjt straffmaximum.

Vidare ser regeringen inte något behov av att ändra den maximala tiden för slutet ungdomsvård med anledning av de förslag som läggs fram i detta lagstiftningsärende. Att slutet ungdomsvård ska kunna användas även vid mycket allvarlig brottslighet har beaktats vid utformningen av den påföljden och domstolen kan dessutom, som redan nämnts, i undan-

tagsfall välja ett fängelsestraff när sluten ungdomsvård inte utgör en tillräckligt ingripande påföljd.

Inte heller risken för oförutsedda konsekvenser för påföljdssystemet för unga lagöverträdare i övrigt är enligt regeringens uppfattning av sådan tyngd att den hindrar en höjning. En höjning är inte avsedd att förändra straffmätningen generellt för unga lagöverträdare. För att markera detta kan lagtexten förtydligas jämfört med utredningens förslag genom att höjningen knyts till just de brott som det föreslås 18 år för medan tio år som straffmaximum anges för övriga brott. Det kommer därmed att bli fråga om att döma till längre fängelsestraff enbart såvitt avser mord och övriga brott för vilka det tidsbestämda straffet höjs i denna reform. När det gäller sluten ungdomsvård kan den utdömda tiden, inom ramen för nuvarande gränser för den påföljden, komma att bli något längre än i dag för brott som omfattas av reformen och där straffet för en vuxen i dag skulle ha blivit tio år men framöver ett längre tidsbestämt straff. Inte heller i övrigt kan regeringen se några konsekvenser som hindrar en höjning av straffmaximum för de unga lagöverträdarna. I sammanhanget ska nämnas att Straffnivåutredningen i sitt slutbetänkande (SOU 2008:85) lämnat förslag till ändringar i bestämmelserna om straffmätning samt i fråga om straffnivåerna för allvarliga våldsbrott.

Slutligen framstår ett längst straff om 14 år inte heller som alltför ingripande för unga lagöverträdare med hänsyn till att det redan är möjligt att döma sådana till fängelse i 14 år vid flerfaldig brottslighet.

Straffmaximum för enstaka brott höjs till 14 år

Av det anförda följer att det finns tungt vägande skäl för att införa en möjlighet att döma till längre fängelsestraff än i dag för ett enstaka brott när den tilltalade var under 21 år vid brottet. Vidare framstår en längst strafftid om 14 år som väl avvägd. Samtidigt ska understrykas att fängelse på kortare tid många gånger bör anses utgöra en tillräckligt ingripande påföljd för unga lagöverträdare.

Regeringen föreslår därför följande. För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 21 år får inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det är fråga om flerfaldig brottslighet, får dock dömas till fängelse i högst 14 år.

5.5 Lagtekniska frågor

Regeringens förslag: Det högsta tidsbestämda fängelsestraffet 18 år för mord och övriga brott i brottsbalken som avser fredstida förhållanden samt folkmord enligt lagen (1964:169) om straff för folkmord och terroristbrott enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott anges i straffskalan i den enskilda straffbestämmelsen. I de generella bestämmelserna om fängelsestraffet anges att fängelse på viss tid inte får överstiga tio år. Om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det är fråga om flerfaldig brottslighet

eller återfall i särskilt allvarlig brottslighet, får dock fängelse på viss tid bestämmas till högst 18 år.

Prop. 2008/09:118

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt utredningens förslag att den faktiska straffskalan ska framgå av den enskilda straffbestämmelsen eller lämnat det utan erinran, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Luleå tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Domstolsverket*, *Åklagarmyndigheten*, *Rikspolisstyrelsen*, *Säkerhetspolisen*, *Kriminalvården*, *Brottsoffermyndigheten*, *Rättsmedicinalverket*, *Socialstyrelsen*, *Statens institutionsstyrelse*, *Barnombudsmannen* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*. Några remissinstanser, t.ex. *Stockholms tingsrätt*, *Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet*, *Sveriges advokatsamfund* och *Sveriges domareförbund*, har förespråkat en alternativ lagteknik, som redovisats i ett särskilt yttrande till betänkandet och som innebär en generell regel om att, om det är föreskrivet livstids fängelse för brottet, domstolen också får utnyttja utrymmet mellan det högsta tidsbestämda straffet tio år och 18 år. – Av de remissinstanser som uttalat sig särskilt om en nuvarande tioårsgräns fortsatt bör gälla som en huvudregel inom straffsystemet och om möjligheten att i vissa fall döma till tidsbestämda fängelsestraff upp till 18 år ska formuleras som ett undantag har *Åklagarmyndigheten* instämt i utredningens bedömning att en sådan huvudregel bör gälla. *Göta hovrätt* och *Värmlands tingsrätt* har däremot ansett att det i de generella bestämmelser som anger minimi- och maximitiderna för fängelsestraff klart ska framgå att fängelse får dömas ut mellan 14 dagar och 18 år. Tingsrätten har tillagt att om den nuvarande tioårsgränsen ska behållas för brott där livstids fängelse inte är föreskrivet kan det finnas skäl att överväga det lagstiftningsalternativ som föreslagits i det särskilda yttrandet till betänkandet. *Brottsförebyggande rådet* har anfört att det kan finnas skäl att söka finna ett sätt att, med den lagtekniska lösning som utredningen förespråkat, tydliggöra kopplingen mellan den förhöjda straffskalan och livstidsstraffet.

Skälen för regeringens förslag

Det högsta tidsbestämda fängelsestraffet 18 år för ett brott ska framgå av straffbestämmelsen

Den av utredningen föreslagna lagtekniska utformningen innebär att det högsta tidsbestämda fängelsestraffet för ett brott framgår av den enskilda straffbestämmelsen. Sålunda skulle t.ex. i straffbestämmelsen för mord föreskrivas att den som berövar annan livet döms för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst 18 år, eller på livstid. De flesta remissinstanserna har tillstyrkt en sådan utformning eller lämnat den utan erinran.

Några remissinstanser har dock förespråkat en annan lagteknik som redovisats i ett särskilt yttrande till utredningens betänkande. Denna skulle innebära en generell bestämmelse om att domstolen, när det är föreskrivet livstids fängelse för brottet, också får döma till fängelse på viss tid mellan tio och 18 år. Sålunda skulle den faktiska straffskalan inte framgå

av respektive straffbestämmelse. Som skäl för denna lagteknik har *Sveriges advokatsamfund* anfört, vilket även några andra remissinstanser varit inne på, att en sådan utformning skulle klargöra att det angivna området mellan tio och 18 år är avsett för fall där det finns skäl att överstiga det normala maximistraffet tio år för tidsbestämda straff enligt straffskalan för brottet. Som ytterligare skäl har anförts att en sådan lagteknik skulle vara enklare och mer överskådlig.

Regeringen anser för sin del att den utformning som utredningen föreslagit har skäl för sig. Den innebär att det är möjligt att läsa ut straffskalan omedelbart ur straffbestämmelsen. Detta överensstämmer med hur straffskalan för ett brott i allmänhet kommer till uttryck. Därmed uppfylls berättigade krav på tydlighet. Dessutom föreslår regeringen nedan en markering i de generella bestämmelserna om minimi- och maximitider för fängelsestraffet i ett syfte som motsvarar det som ligger bakom den alternativa lagtekniken.

Det nu anförda är enligt regeringens bedömning av sådan tyngd att en lagteknik bör väljas som innebär att alla berörda straffskalor ändras. Regeringen föreslår därför att det högsta tidsbestämda fängelsestraffet 18 år för mord och övriga brott i brottsbalken som avser fredstida förhållanden samt folkmord enligt lagen (1964:169) om straff för folkmord och terroristbrott enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott anges i straffskalan i den enskilda straffbestämmelsen.

De generella bestämmelserna om minimi- och maximitider för fängelse

I brottsbalken finns generella bestämmelser om minimi- och maximitider för fängelse på viss tid samt om förhöjt straffmaximum vid flerfaldig brottslighet och återfall i särskilt allvarlig brottslighet (se 26 kap. 1–3 §§). Regeringens förslag, att fängelse på viss tid ska kunna dömas ut i upp till 18 år för vissa brott när det är fråga om ett enstaka brott samt att fängelse på viss tid inte ska kunna överstiga 18 år vid flerfaldig brottslighet eller återfall, förutsätter ändringar även i dessa generella bestämmelser.

Utredningen har också föreslagit sådana ändringar och därvid angett att det längsta tidsbestämda straffet som huvudregel ska vara tio år och att maximistraffet 18 år ska formuleras som ett undantag. Som skäl för sitt förslag har utredningen anfört i huvudsak att den nuvarande tioårsgränsen har en stark förankring i den straffrättsliga systematiken och kan sägas fungera som en slags fixpunkt vid bedömningen av hur olika straffskalor förhåller sig till varandra. Remissinstanserna har väsentligen instämt i bedömningen eller inte haft någon erinran mot denna. Vissa remissinstanser har som redovisats ovan förespråkat en alternativ lagteknik.

Regeringen kan konstatera att syftet bakom såväl utredningens förslag i denna del som den alternativa modellen i princip är detsamma, nämligen att markera att tio år fortfarande ska utgöra en övre gräns i straffsystemet i allmänhet. Också regeringen ser ett värde i att markera detta. Bestämmelsen bör dock ges en något annorlunda utformning än den som utredningen föreslagit. I sammanhanget vill regeringen framhålla att det nya utrymmet att döma till längre tidsbestämda straff än tio år inte är avsett

att förändra straffmätningen generellt utan endast för de brott som bedöms motivera fängelsestraff på den högre nivån.

Regeringen föreslår därför följande. I de generella bestämmelserna om fängelsestraffet anges att fängelse på viss tid inte får överstiga tio år. Om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det är fråga om flerfaldig brottslighet eller återfall i särskilt allvarlig brottslighet, får dock fängelse på viss tid bestämmas till högst 18 år.

6 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2009.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2009. Vidare har utredningen föreslagit att de nya bestämmelserna ska tillämpas även med avseende på brott som har begåtts före ikraftträdandet med undantag för brott som begåtts av någon som vid tidpunkten för brottet inte hade fyllt 21 år.

Remissinstanserna: Vad gäller ikraftträdandetidpunkten har *Blekinge tingsrätt* ansett att det är för tidigt att låta de nya reglerna träda i kraft den 1 januari 2009. Övriga remissinstanser har inte kommenterat den föreslagna tidpunkten för ikraftträdande. – Utredningens förslag om övergångsbestämmelser har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flera remissinstanser, bl.a. *Värmlands tingsrätt*, *Luleå tingsrätt*, *Justitiekanslern* och *Åklagarmyndigheten*. *Rikspolisstyrelsen* har tillstyrkt förslaget med viss tvekan. Många remissinstanser har dock avstyrkt förslaget. Bland dessa finns *Riksdagens ombudsmän*, *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Stockholms tingsrätt*, *Blekinge tingsrätt*, *Domstolsverket*, *Brottsförebyggande rådet* och *Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet*. Vissa av dessa remissinstanser har i stället förordat att några särskilda övergångsbestämmelser inte införs, vilket innebär att befintlig reglering om strafflags tillämplighet i tiden gäller. Som skäl har anförts i huvudsak att ny strafflagstiftning inte bör ges generell retroaktiv verkan och att de nya bestämmelserna i ett flertal fall kommer att leda till strängare straff än de straff som i dag kan dömas ut.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ikraftträdande

Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår att detta sker den 1 juli 2009.

Regeringens förslag innebär att det maximala tidsbestämda straffet för vissa brott, som också har livstids fängelse i straffskalan, höjs från tio år till 18 år. För den som begått ett sådant brott före 21 års ålder höjs straffet från tio år till 14 år. Regeringens övriga förslag saknar relevans för frågan om övergångsbestämmelser.

Enligt 5 § andra stycket lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (BrP) ska straff bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs. Gäller annan lag när dom meddelas ska den lagen, enligt samma lagrum, tillämpas om den leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. Bestämmelsen anses generell tillämplig vid ändringar av strafflagstiftningen i den mån annat inte föreskrivs i övergångsbestämmelserna till ny lag och innebär väsentligen att i valet mellan äldre och ny lag ska den lag väljas som för den tilltalade är minst ingripande.

Regeringens förslag om ett tidsbestämt straffmaximum på 18 år för vissa brott som även kan leda till fängelse på livstid innebär inte att maximistraffet för respektive brott höjs formellt sett. Utredningen har för denna situation föreslagit övergångsbestämmelser om att de nya straffskalorna ska tillämpas även på brott som begåtts före ikraftträdandet. Skälet är att det annars med regleringen i 5 § andra stycket BrP skulle råda osäkerhet om vilka bestämmelser som skulle vara tillämpliga i varje enskilt fall. Utredningen har vidare pekat på intresset av att så fort som möjligt undanröja de nackdelar som en straffskala med enbart tio år eller livstids fängelse innebär.

Den av utredningen föreslagna ordningen kan i flera fall leda till att strängare tidsbestämda straff döms ut än om den lag som gällde när brottet begicks tillämpas. Det gäller inte minst mot bakgrund av Högsta domstolens dom från mars 2007 (NJA 2007 s. 194), där det slagits fast att vid straffmätningen för mord ska livstidsstraffet förbehållas de allvarigaste fallen och alltså fängelse i tio år normalt väljas. Exempelvis kan domstolen finna att påföljden ska bestämmas till fängelse i tolv år i ett fall där påföljden enligt nuvarande praxis skulle ha bestämts till det maximala tidsbestämda straffet för ett enstaka brott, dvs. fängelse i tio år. Det kan också leda till bristande förutsebarhet för den tilltalade, inte minst om lagföring i högre men inte lägre instans sker efter ikraftträdandet. Å andra sidan kan domstolen i vissa fall finna skäl att döma till ett tidsbestämt straff där påföljden i dag skulle ha bestämts till fängelse på livstid. Regeringen noterar också att ett tredje alternativ som utredningen diskuterat, att de nya bestämmelserna bara ska gälla brott som begåtts efter ikraftträdandet, har avfärdats av utredningen av främst det skälet att det i vissa fall kan vara till nackdel för den tilltalade. Så är fallet om ett brott i dag leder till fängelse på livstid men med tillämpning av de nya bestämmelserna skulle leda till ett tidsbestämt straff.

Det anförda talar enligt regeringen med styrka mot att ge lagändringarna en generell retroaktiv verkan. Enligt regeringens uppfattning måste vidare utgångspunkten vara att retroaktiva inslag i strafflagstiftningen rent allmänt ska undvikas. Skälen för att införa sådana övergångsbestämmelser som utredningen föreslagit kan därför inte anses vara av sådan tyngd att det finns anledning att frånga bestämmelserna i 5 § andra stycket BrP.

Vad gäller regeringens förslag om straff för unga lagöverträdare innebär detta att strängare straff än vad som för närvarande är möjligt att välja får dömas ut såvitt avser enstaka brott. Detta förslag får inte ges retroaktiv verkan. Eftersom 5 § andra stycket BrP tillgodoser detta, behövs inte någon särskild övergångsbestämmelse.

Regeringen gör följaktligen bedömningen att några särskilda övergångsbestämmelser inte behövs.

7 Kostnader

Regeringens förslag innebär att det ska vara möjligt att döma till tidsbestämda fängelsestraff upp till 18 år för ett enstaka brott, vilket innebär en höjning av det längsta tidsbestämda straffet från dagens tio år. Ändringarna avser brott för vilka livstids fängelse också kan dömas ut utom de brott som förutsätter att riket är i krig eller att andra sådana utomordentliga förhållanden råder. Avsikten är inte att straffmätningen för brott som i dag bedöms föranleda straff understigande tio års fängelse ska påverkas. Med hänsyn till detta och till att fängelsestraff på tio år eller på livstid hittills endast undantagsvis dömts ut för andra brott som omfattas av ändringarna än mord anser regeringen att bedömningen av vilka ekonomiska konsekvenser ändringarna kan medföra bör göras med utgångspunkt i hur straffmätningen för mord påverkas.

Förslagen innebär vidare att den som begått brott före 21 års ålder ska kunna dömas till som längst fängelse i 14 år för ett enstaka brott, vilket innebär en höjning av det maximala straffet från dagens tio år. Det gäller samma brott som för vuxna. Även de ändringarna torde i praktiken främst få genomslag när det gäller straff för mord.

Regeringens förslag medför att längre tidsbestämda straff kommer att kunna dömas ut i ett antal fall. Samtidigt kommer tidsbestämda straff att kunna dömas ut i ett antal fall där påföljden enligt nuvarande praxis skulle ha bestämts till fängelse på livstid. Utredningen har bedömt dels att strafftiden kommer att öka med i genomsnitt två år jämfört med i dag för dem som skulle ha dömts till ett tidsbestämt straff, dels att hälften av det genomsnittliga antal personer som under åren 2004–2006 dömdes till fängelse på livstid i stället kommer att dömas till tidsbestämda straff om i genomsnitt 16 år. Utredningen, som i den delen biståts med beräkningar av Kriminalvården, har med dessa utgångspunkter uppskattat att kostnaden till följd av förslagen blir något lägre än den nuvarande kostnaden för verkställighet av fängelsestraff för mord. Utredningen har sålunda funnit att de ökade kostnader som kan förväntas uppstå genom att längre tidsbestämda straff för mord än fängelse i tio år döms ut kommer att täckas av minskade kostnader genom att färre personer döms till fängelse på livstid. *Kriminalvården* har vid remissbehandlingen förklarat sig inte ha något att erinra mot utredningens slutsatser.

Också regeringen kan instämma i denna beräkning baserad på de angivna utgångspunkterna. Vid beräkningen har inte beaktats att andelen domar på livstids fängelse för mord synes ha minskat något efter Högsta domstolens dom i mars 2007, se avsnitt 4. Eftersom andelen domar på livstids fängelse i förhållande till domar på tidsbestämda straff för mord

tidigare har varierat från år till år och det förflutit relativt kort tid efter Högsta domstolens avgörande är det inte möjligt att bedöma om minskningen helt eller delvis är föranledd av det avgörandet. Det kan inte helt uteslutas att denna reform med beaktande av en ny praxis under tiden från mars 2007 tills reformen träder i kraft kommer att innebära en viss ökning av verkställighetstiderna totalt sett. Mindre variationer i fångpopulationen bör hanteras inom ramen för den befintliga strukturen.

Inte heller kan de eventuella ekonomiska konsekvenser som reformen kan medföra för den slutna ungdomsvården förutses med säkerhet. Det rör sig endast om enstaka fall per år där slutna ungdomsvård döms ut för mord. Den totala utdömda tiden slutna ungdomsvård torde inte öka mer än möjligen marginellt.

Regeringen gör i nuläget bedömningen att effekterna av förslagen bör hanteras inom Kriminalvårdens och Statens institutionsstyrelsens befintliga anslag.

Förslagen kan inte anses påverka arbetsbelastningen för polis, åklagare och domstolar eller i övrigt leda till några kostnadskonsekvenser för staten.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

3 kap.

1 §

Den som berövar annan livet, döms för *mord* till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid.

Paragrafen har ändrats på så sätt att straffskalan för det tidsbestämda straffet har utvidgats från att ha omfattat enbart tio år till att omfatta även fängelse i mer än tio och högst 18 år. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.1.

Enligt paragrafen döms den som uppsåtligen berövar annan livet för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst 18 år, eller på livstid. Om brottet med hänsyn till de omständigheter som föranlett gärningen eller annars är att anse som mindre grovt, döms enligt 2 § för dråp till fängelse lägst sex och högst tio år. Gränsdragningen mellan mord och dråp är inte avsedd att förändras genom ändringen i straffskalan. Frågan om ett uppsåtligt dödande i ett enskilt fall ska anses som mord eller dråp ska avgöras innan straffmätningen för brottet sker. Omständigheter av betydelse för denna rubriceringsfråga kan samtidigt utgöra omständigheter som är relevanta för straffmätning. I vilken omfattning en sådan omständighet ska tillmätas betydelse vid straffmätningen för ett mord när den beaktats vid rubriceringen av brottet får bedömas från fall till fall.

Syftet med den utvidgade straffskalan är att skapa utrymme för en mer nyanserad straffmätning av mord och en höjd straffnivå för de fall som inte föranleder fängelse på livstid. Straffet ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den till-

lämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde, jfr 29 kap. 1 § första stycket. Vid bedömningen av straffvärdet ska, enligt andra stycket samma paragraf, beaktas bl.a. vad den tilltalade insett eller borde ha insett om gärningen samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Försvårande eller förmildrande omständigheter som avses i 29 kap. 2 och 3 §§ och som kan ha förelegat ska beaktas. Vidare ska hänsyn tas till övriga föreliggande omständigheter relevanta för straffmätningen. Domstolen ska göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet och också beakta att dessa kan föreligga i olika grad. Domstolen bör använda hela straffskalan vid straffmätningen.

Omständigheter som bör tala i skärpande riktning är t.ex. att brottet har föregåtts av noggrann planering eller har präglats av särskild förslagenhet, brottet har syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, gärningen har varit särskilt hänsynslös genom att den har medfört ett svårt lidande för brottsoffret, brottet har inneburit ett angrepp på någon i dennes tjänsteutövning eller brottet har begåtts med sådan avsikt som anges i 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott utan att straffansvar enligt det lagrummet föreligger. I skärpande riktning bör även tala att brottet har riktat sig mot en närstående, brottsoffret har befunnit sig i en skyddslös ställning eller brottet har förövats inför ögonen på närstående till offret, t.ex. offrets barn. Att återfall i brott kan beaktas framgår av 29 kap. 4 §. Om den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till allvarlig våldsbrottslighet eller tidigare har angripit brottsoffret bör det tala i skärpande riktning. I samma riktning ska beaktas om flera personer har mördats eller det annars är fråga om flerfaldig brottslighet.

I mildrande riktning bör tala t.ex. att händelseförloppet har varit hastigt och den tilltalade har haft svårt att besinna sig eller brottet har föregåtts av ett kraftigt provocerande beteende. I samma riktning bör tala att brottet har begåtts under påverkan av en psykisk störning eller den tilltalade av någon annan orsak har haft starkt nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande.

Även andra omständigheter än de nu nämnda kan tala i skärpande eller mildrande riktning.

Fängelse på livstid bör förbehållas de allvarligaste fallen, dvs. där det finns skäl att döma till ett svårare straff än fängelse i 18 år. Fängelse på livstid kan t.ex. väljas när domstolen ska bestämma ett gemensamt straff för flera mord eller ett mord och annan allvarlig brottslighet eller när den tilltalade tidigare har dömts för särskilt allvarlig brottslighet. I flertalet fall av mord bör ett tidsbestämt straff vara tillräckligt. I ju högre grad föreliggande omständigheter talar i skärpande riktning, desto högre i straffskalan för det tidsbestämda straffet bör domstolen bestämma straffet. Minimistraffet fängelse i tio år bör väljas i fall där omständigheterna anses vara förmildrande utan att gärningen är att bedöma som dråp.

Om den tilltalade har begått brottet under påverkan av en allvarlig psykisk störning får fängelse dömas ut under de förutsättningar som anges i 30 kap. 6 §. En omständighet som ska beaktas vid bedömningen av om fängelse bör dömas ut är om brottet har ett högt straffvärde. Att den tilltalades psykiska störning ska beaktas vid straffvärdebedömningen följer av 29 kap. 3 § första stycket 2.

När det gäller straffmätning för den som var under 21 år när brottet begicks hänvisas till kommentaren till 29 kap. 7 §.

4 kap.

1 §

Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning, döms för *människorov* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Är brottet mindre grovt, döms till fängelse i högst sex år.

I paragrafens *första stycke* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

Enligt paragrafen döms för *människorov* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst 18 år, eller på livstid. Är brottet mindre grovt döms även fortsättningsvis till fängelse i högst sex år. Höjningen av straffmaximum för det tidsbestämda straffet avser att skapa utrymme för en nyanserad straffmätning i de fall när straffvärdet och övriga omständigheter relevanta för straffmätningen motiverar ett strängare straff än tio år. Domstolen bör i dessa fall använda hela straffskalan och döma till fängelse på viss tid mer än tio år och upp till 18 år. Om 18 år inte är tillräckligt ingripande, kan dömas till fängelse på livstid. Vid bestämmande av straffet ska domstolen göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet enligt allmänna regler om detta.

Avsikten med ändringen är inte att påverka straffmätningen för de brott som tidigare skulle ha bedömts föranleda ett straff understigande tio års fängelse.

När det gäller straffmätning för den som var under 21 år när brottet begicks hänvisas till kommentaren till 29 kap. 7 §.

13 kap.

2 §

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, döms för *grov mordbrand* till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömmande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om branden anlagts i tättbebyggt samhälle, där den lätt kunde sprida sig, eller annars inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse.

I *första stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen. Enligt paragrafen döms för *grov mordbrand* till fängelse på viss tid, lägst sex och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

3 §

Den som åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom, döms för *allmänfarlig ödeläggelse* till fängelse, lägst två och högst åtta år.

Är brottet mindre allvarligt, döms till fängelse, lägst ett och högst tre år.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

I *tredje stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Enligt stycket döms för allmänfarlig ödeläggelse, grovt brott, till fängelse på viss tid, lägst sex och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

5 §

Är brott som avses i 4 § att anse som grovt, döms för *grovt sabotage* till fängelse på viss tid, lägst två och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för rikets säkerhet, för flera människoliv eller för egendom av särskild betydelse.

I *första stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen. Enligt paragrafen döms för grovt sabotage till fängelse på viss tid, lägst två och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

5 a §

Den som genom olaga tvång bemäktigar sig eller ingriper i manövreringen av

1. ett luftfartyg,
2. ett fartyg, som används i civil yrkesmässig sjöfart för befordran av gods eller passagerare, bogsering, bärgning, fiske eller annan fångst, eller
3. en buss, en tung lastbil eller ett maskindrivet spårfordon på järnväg, spårväg eller tunnelbana, som används i förvävsverksamhet för befordran av gods eller passagerare,

döms för *kapning* till fängelse i högst fyra år. Detsamma gäller den som genom olaga tvång bemäktigar sig en plattform i havet som är avsedd för verksamhet för utforskning eller utvinning av naturtillgångar eller för något annat ekonomiskt ändamål.

Den som i annat fall

1. förstör eller allvarligt skadar ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller ett luftfartyg i trafik, eller
2. vidtar en åtgärd som är ägnad att framkalla fara för säkerheten för ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller för ett luftfartygs säkerhet under flygning

döms för *sjö- eller luftfartssabotage* till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst arton år, eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen annars varit av särskilt farlig art.

I *tredje stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts. Enligt stycket döms för kapning, grovt brott, eller sjö- eller luftfartssabotage, grovt brott, till fängelse på viss tid, lägst två och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

5 b §

Den som

1. använder allvarligt våld eller hot om sådant våld mot någon som befinner sig på en flygplats som är öppen för internationell trafik,

2. förstör eller allvarligt skadar en anordning, som hör till en sådan flygplats eller som används för flygplatsens trafik, eller ett luftfartyg, som inte är i trafik men är uppställt på flygplatsen, eller

3. med användande av våld eller hot om våld omintetgör verksamhet som bedrivs på en sådan flygplats,

döms, om gärningen är ägnad att framkalla fara för flygplatsens funktion eller för säkerheten vid denna, för *flygplatssabotage* till fängelse i högst fyra år.

Är brottet att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst arton år, eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen annars varit av särskilt farlig art.

I *andra stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Enligt stycket döms för flygplatssabotage, grovt brott, till fängelse på viss tid, lägst två och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

7 §

Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, döms för *spridande av gift eller smitta* till fängelse i högst sex år.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många människor utsatts för fara.

I *andra stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen. Enligt andra stycket döms för spridande av gift eller smitta, grovt brott, till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

16 kap.

6 §

Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, döms för *myteri* till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare döms dock till fängelse i högst sex år.

Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, döms deltagarna till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare döms dock till fängelse i högst arton år eller på livstid.

Om brottet annars är att anse som grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

I *andra stycket andra meningen* respektive *tredje stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen. Enligt *andra stycket andra meningen* döms för myteri anstiftare och anförare, om deltagarna i myteriet gemensamt brukat våld mot person eller egendom, till fängelse i högst 18 år eller på livstid. Enligt *tredje stycket* döms till samma straff om ett myteri annars är att anse som grovt. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

18 kap.

1 §

Den som, med uppsåt att statskicket ska med vapenmakt eller annars med våld samma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten på så sätt ska framtvingas eller hindras, företar en handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, döms, om det inte är högförräderi, för *uppror* till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid eller, om faran var ringa, till fängelse i lägst fyra och högst tio år.

Straffskalan för det tidsbestämda straffet har ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts. Enligt paragrafen döms för uppror till fängelse på viss tid, lägst tio och högst 18 år, eller på livstid. Om faran för förverkligande av sådant uppsåt som anges i paragrafen var ringa, döms även fortsättningsvis till fängelse i lägst fyra och högst tio år. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

19 kap.

1 §

Den som, med uppsåt att riket eller del därav ska, med våldsamma eller annars lagstridiga medel eller med utländskt bistånd, läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket på så sätt ska lösryckas, företar en handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, döms för *högförräderi* till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid eller, om faran var ringa, till fängelse i lägst fyra och högst tio år.

Om någon, med uppsåt att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, företar en handling som innebär fara för detta, döms också för högförräderi.

I *första stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen. Enligt paragrafen döms för högförräderi till fängelse på viss tid, lägst tio och högst 18 år, eller på livstid. Om faran för förverkligande av sådant uppsåt som anges i paragrafen var ringa, döms även fortsättningsvis till fängelse i lägst fyra och högst tio år. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

3 §

Om den, som fått i uppdrag att för riket förhandla med främmande makt eller annars bevaka rikets angelägenheter hos någon som företräder främmande makts intresse, missbrukar behörighet att företräda riket eller annars sin förtroendeställning och därigenom orsakar riket avsevärt men, döms för *trolöshet vid förhandling med främmande makt* till fängelse på viss tid, lägst två och högst arton år, eller på livstid.

Straffskalan för det tidsbestämda straffet har ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts. Enligt paragrafen döms för trolöshet vid förhandling med främmande makt till fängelse på viss tid, lägst två och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

6 §

Är brott som avses i 5 § att anse som grovt, döms för *grovt spioneri* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom eller henne.

I *första stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen. Enligt paragrafen döms för grovt spioneri till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

22 kap.

6 §

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, döms för *folkrättsbrott* till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,
2. att missbruka Förenta nationernas kännetecken, kännetecken som avses i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m., parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrådiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,

3. att anfalla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,
4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilpersoner eller civil egendom,
5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,
6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner friheten,
7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödsats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, döms också hans eller hennes förman i den mån förmannen haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom eller henne för att förhindra detta.

I *andra stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen. Enligt *andra stycket* döms för folkrättsbrott, grovt brott, till fängelse i högst 18 år eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

6 a §

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,
2. använder kemiska vapen,
3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen, eller
4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott, för *olovlig befattning med kemiska vapen* till fängelse i högst fyra år.

Som kemiska vapen enligt första stycket 1–3 ska anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

I *tredje stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen. Enligt *tredje stycket* döms för *olovlig befattning med kemiska vapen*, grovt brott, till fängelse i högst 18 år eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

6 b §

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter anti-personella minor (truppminor), döms för *olovlig befattning med minor* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Sådan befattning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

I *fjärde stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts. Enligt stycket döms för olovlig befattning med minor, grovt brott, till fängelse i högst 18 år eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 §. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

26 kap.

1 §

Fängelse döms ut på viss tid eller på livstid enligt vad som är föreskrivet för brottet.

Fängelse på viss tid får inte understiga fjorton dagar och inte överstiga tio år. Om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 2 eller 3 §, får dock fängelse på viss tid bestämmas till högst arton år. När fängelse i förening med skyddstillsyn döms ut enligt 28 kap. 3 § gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad som föreskrivs i den paragrafen.

Om fängelse som förvandlingsstraff för böter är särskilt föreskrivet.

Paragrafen innehåller allmänna bestämmelser om minimi- och maximitider för fängelse på viss tid. I paragrafen anges också att fängelse på livstid kan förekomma. Den har ändrats med anledning av att det längsta tidsbestämda straffet för ett enstaka brott har höjts till fängelse i 18 år såvitt avser brott i brottsbalken och annan lagstiftning som det föreskrivs fängelse på både viss tid och livstid för och som avser fredstida förhållanden. Dessutom har språkliga och redaktionella ändringar gjorts. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.5. Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Enligt *första stycket* döms fängelse ut på viss tid eller på livstid enligt vad som är föreskrivet för brottet.

Fängelse på viss tid får enligt *andra stycket första meningen* inte understiga fjorton dagar och inte överstiga tio år. Om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 2 § om flerfaldig brottslighet eller 3 § om återfall i särskilt allvarlig brottslighet, får dock enligt *andra meningen* fängelse på viss tid bestämmas till högst 18 år. Bestämmelserna fyller liksom tidigare en deskriptiv funktion. Paragrafen kan inte åberopas som stöd för att döma ut ett längre fängelsestraff än vad som är föreskrivet för brottet eller vad som följer av 2 eller 3 §. Bestämmelserna markerar att tio år fortfarande utgör en övre gräns i straffsystemet i allmänhet. Det nya utrymmet att döma till längre tidsbestämda straff är inte avsett att förändra straffmätningen generellt

utan endast för de brott som bedöms motivera fängelsestraff på den högre nivån. Prop. 2008/09:118

Det nya *tredje stycket* innehåller en hänvisning som tidigare fanns i andra stycket.

2 §

Fängelse får användas som gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga vare sig de högsta straffen sammanlagda med varandra eller arton år. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år, om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.

Vid tillämpningen av andra stycket ska bötesstraff anses motsvara fängelse i fjorton dagar.

Det svåraste av de lägsta straffen får inte underskridas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om fängelse som gemensamt straff för flera brott samt maximi- och minimitider för sådant straff. I *andra stycket* har en bestämmelse lagts till om att det högsta gemensamma straffet inte får överstiga fängelse i 18 år. När det högsta föreskrivna fängelsestraffet på viss tid för ett brott är 18 år saknas det alltså möjlighet att döma till ett längre tidsbestämt straff vid flerfaldig brottslighet. För samtliga sådana brott är det möjligt att döma till fängelse på livstid. Om domstolen finner att ett längre straff än fängelse i 18 år bör dömas ut vid flerfaldig brottslighet, kan sålunda fängelse på livstid väljas. Om fängelsestraffet för ett brott sett för sig bör bestämmas till t.ex. 16 år, är det möjligt för domstolen att döma till ett längre tidsbestämt straff än så när straffet ska omfatta ytterligare brott, så länge straffet inte överstiger 18 år. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.3.

3 §

Har någon dömts till fängelse i lägst två år och begår han eller hon, sedan domen har vunnit laga kraft, brott som är belagt med fängelse i mer än sex år, får för återfallet dömas till fängelse på viss tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av 2 § kan följa på brotten. Straffet får dock inte överstiga arton år.

Brott som någon har begått innan han eller hon har fyllt tjuogoett år får inte läggas till grund för sådan förhöjning som anges i första stycket.

En utländsk dom får tillmätas samma verkan som en svensk.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förhöjt straffmaximum vid återfall i särskilt allvarlig brottslighet. I *första stycket* har en bestämmelse lagts till om att det tidsbestämda fängelsestraffet inte får överstiga 18 år. När det högsta föreskrivna fängelsestraffet på viss tid för ett brott är 18 år saknas det alltså möjlighet att döma till ett längre tidsbestämt straff vid återfall i särskilt allvarlig brottslighet. För samtliga sådana brott är det möjligt att döma till fängelse på livstid. Om domstolen finner att ett längre straff än fängelse i 18 år bör dömas ut för ett sådant brott med beak-

tande av den tilltalades tidigare brottslighet, kan sålunda fängelse på livstid väljas. Om fängelsestraffet för ett brott bör bestämmas till t.ex. 16 år, är det möjligt för domstolen att döma till ett längre tidsbestämt straff än så vid återfall, så länge straffet inte överstiger 18 år. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.3. Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

29 kap.

7 §

Har någon begått brott innan han eller hon fyllt tjuugoett år, ska hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt tjuugoett år får inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får dock dömas till fängelse i högst fjorton år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffmätning och svåraste straff för brott som någon har begått före 21 års ålder. Den har ändrats genom att längsta tider för fängelse har angetts i stället för ett tidigare förbud mot fängelse på livstid. Dessutom har språkliga ändringar gjorts. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.4.

Enligt *andra stycket första meningen* får för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 21 år inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Detta motsvarar vad som gällt tidigare för ett enstaka brott till följd av förbudet mot fängelse på livstid. Enligt *andra meningen* får dock dömas till fängelse i högst 14 år om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 § om flerfaldig brottslighet. Denna bestämmelse innebär ett höjt straffmaximum för ett enstaka brott, förutsatt att viss straffskala gäller för brottet, men inte någon förändring av straffmaximum för flerfaldig brottslighet. Eftersom svårare straff än fängelse i 14 år inte kan dömas ut, kan inte dömas till fängelse på livstid.

Höjningen är inte avsedd att påverka bestämmelserna i första stycket om att den tilltalades ungdom ska beaktas särskilt vid straffmätningen eller hur dessa tillämpas. Den är heller inte avsedd att förändra straffmätningen för brott med högst tio år i straffskalan eller straffmätningen vid flerfaldig brottslighet.

Möjligheten att döma till fängelse i upp till 14 år för ett enstaka brott är knuten till brott med fängelse på viss tid över tio och upp till 18 år och på livstid i straffskalan. Genom höjningen till 14 år ges utrymme för en mer nyanserad straffmätning när ett sådant brott begåtts av någon som inte fyllt 21 år. När domstolen finner att fängelse bör dömas ut, ska den tilltalades ålder leda till ett kortare fängelsestraff än det som skulle ha dömts ut om den tilltalade hade fyllt 21 år när brottet begicks. Utgångspunkten för ungdomsreduktionen bör vara det straff som en vuxen lagöverträdare skulle ha dömts till. Om exempelvis en person var strax under 21 år när han eller hon begick ett brott och straffet för en vuxen person skulle ha bestämts till livstids fängelse eller 18 års fängelse, bör domstolen utgå från 18 år vid reduktionen. I en sådan situation bör straffmätningen ut-

myrna i ett längre fängelsestraff än det svåraste straff på tio år som gällt tidigare förutsatt att inte några andra omständigheter än den tilltalades ungdom starkt talar i mildrande riktning. Motsvarande kan undantagsvis komma i fråga även för en yngre lagöverträdare beroende på dennes ålder och övriga omständigheter i det enskilda fallet.

Att påföljden i första hand ska bestämmas till slutan ungdomsvård i som mest fyra år om den tilltalade var under 18 år när brottet begicks och domstolen finner att synnerliga skäl för fängelse föreligger följer av 30 kap. 5 §. För brott som omfattas av möjligheten att döma till fängelse i 14 år kan den utdömda tiden för slutan ungdomsvård bli något längre än tidigare när straffet för en vuxen då skulle ha blivit tio år men numera skulle ha bestämts till ett längre tidsbestämt straff.

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:169) om straff för folkmord

1 §

Den som begår en gärning, för vilken det enligt lag är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis, döms för *folkmord* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Straffskalan för det tidsbestämda straffet har ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts. Enligt paragrafen döms för folkmord till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst 18 år, eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 § brottsbalken. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken

22 kap.

6 c §

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för *olovlig kärnsprängning* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydelse.

I *andra stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Dessutom har språkliga ändringar gjorts. Enligt stycket döms för olovlig kärnsprängning, grovt brott, till fängelse i högst 18 år eller på livstid. I fråga om tillämpningen hänvisas

till kommentaren till 4 kap. 1 § brottsbalken. Ändringen har behandlats i Prop. 2008/09:118 avsnitt 5.2.

Paragrafen har inte trätt i kraft. Den träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott

2 §

För *terroristbrott* döms den som begår en gärning som anges i 3 §, om gärningen allvarligt kan skada en stat eller en mellanstatlig organisation och avsikten med gärningen är att

1. injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en befolkningsgrupp,
2. otillbörligen tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå från att vidta en åtgärd, eller
3. allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i en stat eller i en mellanstatlig organisation.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra år och högst arton år, eller på livstid.

Är brottet mindre grovt, är straffet fängelse, lägst två år och högst sex år.

Om ett högre lägsta straff för gärningen har föreskrivits i brottsbalken, gäller vad som sägs där i fråga om lägsta straff.

I *andra stycket* har straffskalan för det tidsbestämda straffet ändrats genom att straffmaximum har höjts. Enligt paragrafen döms för terroristbrott till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst 18 år, eller på livstid. Är brottet mindre grovt döms även fortsättningsvis till fängelse lägst två och högst sex år. I fråga om tillämpningen hänvisas till kommentaren till 4 kap. 1 § brottsbalken. Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

Bakgrund

Mord är det grövsta av de allvarliga våldsbrotten. Den brottsliga gärningen består i att uppsåtligen beröva annan livet. För mord döms till fängelse i tio år eller på livstid. Om brottet är att bedöma som mindre grovt döms i stället för dråp. Straffskalan för dråp är fängelse i lägst sex och högst tio år.

Förutom för mord är livstids fängelse föreskrivet för ytterligare ett trettiofall brott. Ett tiotal av dessa kan begås endast då riket är i krig eller andra liknande utomordentliga förhållanden råder. Sedan brottsbalken trädde i kraft 1965 har samtliga domar på livstids fängelse utom en avsett mord eller försök till mord.

Den som har dömts till livstids fängelse får normalt, sedan viss tid har avtjänats, sitt straff omvandlat till ett tidsbestämt fängelsestraff. Tidigare skedde detta uteslutande genom att regeringen beviljade nåd. Från mitten av 1960-talet till slutet av 1980-talet omvandlades livstids fängelse till tidsbestämda fängelsestraff som i genomsnitt uppgick till 14 år. Därefter skärptes praxis successivt så att omvandling skedde till fängelse i 18 år eller mer.

Numera gäller lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. Enligt denna får en domstol efter ansökan omvandla livstids fängelse till ett tidsbestämt straff, dock minst 18 års fängelse. En ansökan om omvandling får göras sedan tio år av livstidsstraffet har avtjänats. Av de fall som hittills har prövats enligt den nya lagen har livstids fängelse omvandlats till tidsbestämda fängelsestraff mellan 21 och 33 år. Sedan omvandling har skett medges villkorlig frigivning enligt samma regler som gäller för andra fängelsestraff, dvs. normalt efter att två tredjedelar av strafftiden har avtjänats.

I genomsnitt inträffar knappt 100 fall av dödligt våld per år. Med dödligt våld avses i detta sammanhang mord, dråp och misshandel med dödlig utgång. Det dödliga våldet har legat på en relativt konstant nivå under de senaste åren. Sett i ett längre perspektiv har det dock minskat. Detta gäller särskilt det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer som har minskat med 20–30 procent sedan 1970-talet och det dödliga våldet mot barn som har minskat med omkring 40 procent sedan början av 1990-talet.

Sedan 2000 har varje år i genomsnitt 45 personer dömts för mord, 13 personer dömts för dråp och tio personer dömts för grov misshandel i kombination med vållande till annans död. Antalet fall som har bedömts som mord har ökat i förhållande till de fall som har bedömts som dråp eller grov misshandel i kombination med vållande till annans död.

När det gäller straffet för mord har antalet domar till fängelse på livstid ökat successivt i förhållande till de tidsbestämda straffen. År 2006 dömdes 17 personer till fängelse på livstid och lika många till ett tidsbestämt fängelsestraff på tio år eller mer.

Den nu beskrivna utvecklingen i praxis kan knappast förklaras med att det dödliga våldet skulle ha blivit grövre eller mer svårartat. Den sannolika förklaringen är istället att domstolarna har sett strängare på dödligt våld än tidigare.

Ökningen av antalet domar till livstids fängelse har brutits genom Högsta domstolens dom den 30 mars 2007 (NJA 2007 s. 194). I domen slår Högsta domstolen fast att fängelse på livstid bör förbehållas de allvarligaste fallen av mord. Domen har medfört att tidsbestämda fängelsestraff döms ut för mord i betydligt större utsträckning än tidigare. Andelen livstidsstraff har alltså minskat.

Bland de övriga nordiska länderna tillämpas livstids fängelse för mord endast i Danmark och Finland. I Danmark sker detta i omkring ett fall per år och i Finland i omkring 18 fall per år. I samtliga övriga nordiska länder är det möjligt att döma ut längre tidsbestämda fängelsestraff för mord än tio år.

Våra överväganden och förslag

Straffskalan för mord

Den nuvarande straffskalan för mord innehåller endast två steg, fängelse i tio år eller på livstid. Utvecklingen av praxis för omvandling av fängelse på livstid har medfört att avståndet mellan dessa två steg numera är mycket stort. Detta medför nackdelar i två hänseenden.

För det första medför straffskalans utformning en mycket kraftig tröskeleffekt. Valet mellan fängelse i tio år eller fängelse på livstid kan bero på relativt obetydliga skillnader i bedömningen av brottets allvar. Samtidigt kan en dom på livstids fängelse innebära ett mer än dubbelt så långt straff som fängelse i tio år.

För det andra medför den nuvarande utformningen av straffskalan att försvarande omständigheter inte kan beaktas alls i de fall där det inte finns anledning att döma till livstids fängelse; normalt måste straffet då stanna vid minimistraffet fängelse i tio år. Denna konsekvens av straffskalans utformning framstår särskilt tydligt mot bakgrund av Högsta domstolens dom den 30 mars 2007, enligt vilken fängelse på livstid ska vara förbehållet de allvarligaste fallen av mord.

Det dödliga våldet har inte ökat och det finns inte något som tyder på att brottsligheten skulle ha blivit mer svårartad. Varken brottsutvecklingen eller förändringar av brottslighetens karaktär kan därför motivera en skärpning av straffen för mord. Med hänsyn till det ringa antalet fall av mord i Sverige per år och den redan höga straffnivån torde det också vara så att en ytterligare höjning av straffen skulle ha en väldigt liten betydelse för brottslighetens omfattning.

Mycket talar emellertid för att acceptansen för våld generellt sett har minskat i samhället, vilket bl.a. avspeglar sig i en ökad benägenhet att anmäla våldsbrott till polisen. Med hänsyn bl.a. till att välståndet i samhället har ökat, kan antas att våldsbrott framstår som ett generellt sett större hot mot den enskilde, jämfört med annan brottslighet. En sådan minskad acceptans för våld kan i sig motivera en höjd straffnivå för mord. Straffen för olika gärningar bör stå i proportion till hur förkastlig

respektive gärning kan betraktas. Straffskalorna måste därför efter hand anpassas efter förändringar av värderingarna i samhället.

Vi har mot bakgrund av vad nu anförts övervägt bl.a. att föreslå att fängelse på livstid ska vara normalstraffet för mord. Livstidsstraffet är emellertid förenat med flera nackdelar och har även utsatts för kritik. Eftersom livstids fängelse i de allra flesta fall omvandlas till ett tidsbestämt fängelsestraff, samtidigt som det är svårt att förutse när detta ska komma att ske, kan livstidsstraffet anses vara otydligt till sin innebörd och brista i förutsebarhet, både för domstolen som dömer ut straffet och för andra berörda. Bristen på förutsebarhet medför svårigheter att utforma verkställigheten av straffet på ett lämpligt sätt och har även ansetts innebära att livstidsstraffet är inhumant. Till detta kommer att om livstids fängelse döms ut i stor omfattning och även för andra fall av mord än de som utgör de allvarligaste, finns det en risk att livstidsstraffet förlorar sin symbolfunktion såsom det yttersta fördömande som samhället kan använda sig av. Av dessa skäl föreslår vi inte någon ökning av användningen av fängelse på livstid.

Enligt vår mening kan istället skapas möjlighet till en tillräckligt sträng straffmätning för flertalet fall av mord genom att straffskalan för det tidsbestämda straffet utvidgas. Det är således möjligt att nästan fördubbla det högsta tidsbestämda straffet för mord utan att överlappa livstidsstraffet i stränghet. Vi gör bedömningen att den nedre gränsen för straffskalan för mord liksom i dag bör ansluta till det högsta straffet för dråp, som är fängelse i tio år, medan den övre gränsen för det tidsbestämda straffet bör motsvara det lägsta tidsbestämda straff till vilket fängelse på livstid kan omvandlas, dvs. fängelse i 18 år.

Vi föreslår alltså att straffskalan för mord ska vara fängelse i lägst tio och högst 18 år eller på livstid. Vid straffmätningen bör hela straffskalan för det tidsbestämda straffet användas, med beaktande av samtliga försvårande och förmildrande omständigheter som är relevanta i målet. Detta innebär att fängelse på livstid bör dömas ut endast i de fall där fängelse i 18 år inte kan anses vara en tillräckligt ingripande påföljd.

Vårt förslag i denna del syftar alltså till att skapa utrymme för både en mer nyanserad straffmätning för mord och en höjd straffnivå för de fall som inte föranleder att fängelse på livstid döms ut.

Straffskalan för övriga brott som kan leda till fängelse på livstid

Vi föreslår att straffskalan för samtliga övriga brott för vilka livstids fängelse är föreskrivet ska utvidgas på motsvarande sätt som för mord, dock inte med avseende på de brott som endast kan begås när Sverige är i krig eller när andra liknande utomordentliga förhållanden råder. Bland de övriga brotten, förutom mord, som kan leda till fängelse på livstid kan nämnas människorov och grov mordbrand samt grovt sabotage, vilka samtliga kan innefatta fara för människoliv. Samma överväganden kan därför göras beträffande straffskalan för dessa brott som beträffande straffskalan för mord. Många av de övriga brotten som kan leda till livstids fängelse avser speciella situationer vilka sällan förekommer i praktiken. Med hänsyn till att 18 års fängelse numera är det kortaste straff till vilket fängelse på livstid kan omvandlas, föreligger emellertid samma

nackdelar med straffskalan för dessa brott som för straffskalan för mord. Detta talar för att även dessa bör ändras.

De straffbestämmelser som är tillämpliga endast när Sverige är i krig eller när andra sådana utomordentliga förhållanden råder, är avsedda för väsentligt annorlunda förhållanden än de som råder för närvarande. Det innebär att det är svårt att förutse vilka förutsättningar som skulle gälla för straffmätningen för sådana brott och för omvandling av eventuellt utdömda livstidsstraff till tidsbestämda straff. Mot denna bakgrund framstår det inte som motiverat att i detta sammanhang lägga fram några förslag till ändringar beträffande dessa brott.

Flerfaldig brottslighet och återfall i brott

Enligt nuvarande lagstiftning kan, om någon står åtalad för flera brott, straffskalan för den sammanlagda brottsligheten utsträckas med högst fyra år utöver det längsta straffet som kan följa på något av brotten. På motsvarande sätt kan, om ett brott utgör återfall i allvarlig brottslighet, straffskalan sträckas ut med fyra år utöver det längsta straff som annars kan dömas. Detta innebär att om någon ska dömas för flera allvarliga brott och dessutom tidigare har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet, är det längsta tidsbestämda straff som kan dömas ut fängelse i 18 år.

Om de nu beskrivna reglerna skulle tillämpas på det föreslagna längsta tidsbestämda straffet om fängelse i 18 år, skulle tidsbestämda fängelsestraff på ända upp till 26 år kunna dömas ut. Detta vore enligt vår mening inte en lämplig ordning, eftersom det skulle kunna skapa oklarhet om hur det tidsbestämda straffet i stränghet förhöll sig till fängelse på livstid.

Vi föreslår därför att dessa regler inte ska vara tillämpliga i de fall där den tillämpliga straffskalan redan sträcker sig upp till fängelse i 18 år. I sådana fall kan i stället det förhållandet att fråga är om flerfaldig brottslighet eller återfall i allvarlig brottslighet tala för att livstids fängelse ska dömas ut.

Unga lagöverträdare

Den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 21 år får enligt nuvarande lagstiftning inte dömas till livstids fängelse. Inte heller får ett sådant brott läggas till grund för att vid återfall i brott döma till ett strängare straff än vad som är föreskrivet för brottet. Med nuvarande straffskalor innebär detta att för brott som någon har begått före 21 års ålder kan dömas till högst tio års fängelse om det är fråga om ett enstaka brott och högst 14 års fängelse om det är fråga om flera brott.

Vi föreslår att 14 års fängelse ska vara det högsta straff som kan dömas ut för brott som någon har begått före 21 års ålder, oavsett om det är fråga om ett enstaka brott eller flera brott. Detta innebär alltså en viss skärpning i förhållande till vad som gäller i dag. En sådan skärpning är enligt vår mening motiverad för att undvika en alltför stor skillnad mot vad som gäller för vuxna lagöverträdare.

I övrigt föreslår vi inte någon förändring av reglerna för straffmätning och påföljdsval såvitt avser unga lagöverträdare. Det bör betonas att ett så långt fängelsestraff som 14 år endast i yttersta undantagsfall kan

komma i fråga för en ung lagöverträdare och endast om brottet begåtts kort tid innan den unge skulle fylla 21 år.

Prop. 2008/09:118
Bilaga 1

Kostnadskonsekvenser m.m.

Vi bedömer att den föreslagna ordningen inte ska medföra några ökade kostnader för staten, kommunerna eller för någon annan. Visserligen kan det antas att fler personer kommer att dömas till längre tidsbestämda straff om våra förslag genomförs, vilket innebär ökade kostnader för Kriminalvården. Å andra sidan kan det förutses att antalet personer som döms till fängelse på livstid minskar, sett i förhållande till den praxis som tillämpades före Högsta domstolens dom den 30 mars 2007 (NJA 2007 s. 194), vilket i så fall leder till minskade kostnader. Det bör dock beaktas att Kriminalvårdens långsiktiga kostnader för verkställighet av fängelsestraff för mord i stor utsträckning är beroende av den framtida utvecklingen av dels förekomsten av dödligt våld, dels praxis för straffmätning för sådan brottslighet.

Inte heller i övrigt bedömer vi att våra förslag leder till några beaktansvärda konsekvenser av de slag som ska redovisas i betänkandet.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Vi bedömer att det tidigaste datum de nya bestämmelserna kan träda i kraft är den 1 januari 2009. Vi föreslår därför detta datum för ikraftträdande.

Den föreslagna utvidgningen av straffskalan för mord, och för övriga brott för vilka fängelse på livstid är föreskrivet, innebär inte i något fall en höjning av det lägsta eller högsta straff som får ådömas för brottet. Vi gör därför bedömningen att den nya ordningen kan göras tillämplig också på brott som har begåtts före ikraftträdandet, utan att därigenom komma i konflikt med de förbud mot retroaktiv tillämpning av strafflag till den tilltalades nackdel som finns i regeringsformen och i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

Med hänsyn till bl.a. detta, och då vi anser det angeläget att nackdelarna med den nuvarande lagstiftningen undanröjs, har vi stannat för att föreslå att de nya straffskalorna ska vara tillämpliga också på brott som har begåtts före ikraftträdandet. Detta gäller dock inte ifråga om brott som har begåtts av någon som vid tidpunkten för brottet inte hade fyllt 21 år.

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1 §, 4 kap. 1 §, 13 kap. 2, 3, 5, 5 a, 5 b och 7 §§, 16 kap. 6 §, 18 kap. 1 §, 19 kap. 1, 3 och 6 §§, 22 kap. 6, 6 a och 6 b §§, 26 kap. 1, 2 och 3 §§ samt 29 kap. 7 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som berövar annan livet, dömes för mord till fängelse i tio år eller på livstid.

Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning, döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Är brottet mindre grovt döms till fängelse i högst sex år.

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för grov mordbrand dömas till fängelse på viss tid, lägst sex och högst tio år, eller på livstid.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om branden anlagts i tätbebyggt samhälle, där den lätt kunde sprida sig, eller eljest inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse.

*Föreslagen lydelse***3 kap.**

1 §

Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid.

4 kap.1 §¹

Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning, döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

13 kap.

2 §

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, ska för grov mordbrand dömas till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt ska särskilt beaktas, om branden anlagts i tätbebyggt samhälle, där den lätt kunde sprida sig, eller annars inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse.

¹ Senaste lydelse 1998:393.

3 §²

Den som åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom, döms för *allmänfarlig ödeläggelse* till fängelse, lägst två och högst åtta år.

Är brottet mindre allvarligt, döms till fängelse, lägst ett och högst tre år.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst sex och högst tio år, eller på livstid.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

5 §

Är brott som i 4 § sägs att anse som grovt, *skall* för grovt sabotage dömas till fängelse på viss tid, lägst två och högst tio år, eller på livstid.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för rikets säkerhet, för flera människoliv eller för egendom av särskild betydelse.

Är brott som i 4 § sägs att anse som grovt, *ska* för grovt sabotage dömas till fängelse på viss tid, lägst två och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt *ska* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för rikets säkerhet, för flera människoliv eller för egendom av särskild betydelse.

5 a §³

Den som genom olaga tvång bemäktigar sig eller ingriper i manövreringen av

1. ett luftfartyg,
2. ett fartyg, som används i civil yrkesmässig sjöfart för befordran av gods eller passagerare, bogsering, bärgning, fiske eller annan fångst, eller
3. en buss, en tung lastbil eller ett maskindrivet spårfordon på järnväg, spårväg eller tunnelbana, som används i förvärvsverksamhet för befordran av gods eller passagerare,

döms för *kapning* till fängelse i högst fyra år. Detsamma gäller den som genom olaga tvång bemäktigar sig en plattform i havet som är avsedd för verksamhet för utforskning eller utvinning av naturtillgångar eller för något annat ekonomiskt ändamål.

Den som i annat fall

1. förstör eller allvarligt skadar ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller ett luftfartyg i trafik, eller
2. vidtar en åtgärd som är ägnad att framkalla fara för säkerheten för ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller för ett luftfartygs säkerhet under flygning

döms för *sjö- eller luftfartssabotage* till fängelse i högst fyra år.

Är brott som i första eller andra stycket sägs att anse som grovt, Är brott som i första eller andra stycket sägs att anse som grovt,

² Senaste lydelse 1993:207.

³ Senaste lydelse 2003:149.

dömes till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig art.

döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt *ska* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

5 b §⁴

Den som

1. använder allvarligt våld eller hot om sådant våld mot någon som befinner sig på en flygplats som är öppen för internationell trafik,

2. förstör eller allvarligt skadar en anordning, som hör till en sådan flygplats eller som används för flygplatsens trafik, eller ett luftfartyg, som inte är i trafik men är uppställt på flygplatsen, eller

3. med användande av våld eller hot om våld ointetgör verksamhet som bedrivs på en sådan flygplats,

döms, om gärningen är ägnad att framkalla fara för flygplatsens funktion eller för säkerheten vid denna, för *flygplats sabotage* till fängelse i högst fyra år.

Är brottet att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

Är brottet att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

7 §

Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, *dömes* för spridande av gift eller smitta till fängelse i högst sex år.

Är brottet grovt, *skall* dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många

Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, *döms* för spridande av gift eller smitta till fängelse i högst sex år.

Är brottet grovt, *ska* dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt *ska* särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många

⁴ Senaste lydelse 1990:416.

16 kap.6 §⁵

Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, *skall* dömas för myteri till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare *skall* dock dömas till fängelse i högst sex år.

Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, *skall* deltagarna dömas till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare *skall* dock dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid.

Om brottet annars är att anse som grovt, *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömning om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, *ska* dömas för myteri till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare *ska* dock dömas till fängelse i högst sex år.

Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, *ska* deltagarna dömas till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare *ska* dock dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid.

Om brottet annars är att anse som grovt, *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömning om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

18 kap.1 §⁶

Den som, med uppsåt att statskicket *skall* med vapenmakt eller *eljest* med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *skall sålunda* framtvingas eller hindras, *företager* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *dömes*, om det *ej* är högförräderi, för uppror till fängelse i tio år eller på livstid eller, om faran var ringa, i lägst fyra och högst tio år.

Den som, med uppsåt att statskicket *ska* med vapenmakt eller *annars* med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *på så sätt ska* framtvingas eller hindras, *företar en* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *döms*, om det *inte* är högförräderi, för uppror till fängelse *på viss tid, lägst tio och högst arton* år, eller på livstid eller, om faran var ringa, *till fängelse* i lägst fyra och högst tio år.

⁵ Senaste lydelse 1986:645.

⁶ Senaste lydelse 1974:565.

19 kap.

1 §⁷

Den som, med uppsåt att riket eller del därav *skall*, med våldsamma eller *eljest* lagstridiga medel eller med utländskt bistånd, läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket *skall sålunda* lösryckas, *företager* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *dömes* för högförräderi till fängelse i tio år eller på livstid eller, om faran var ringa, i lägst fyra och högst tio år.

Om någon, med uppsåt att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *skall* med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, *företager* handling som innebär fara *därför*, *dömes* ock för högförräderi.

Om den, som fått i uppdrag att för riket förhandla med främmande makt eller *eljest* bevaka rikets angelägenheter hos någon som företräder främmande makts intresse, missbrukar behörighet att företräda riket eller *eljest* sin förtroendeställning och därigenom orsakar riket avsevärt men, *dömes* för trolöshet vid förhandling med främmande makt till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid.

Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, *skall* dömas för grovt spioneri till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *tio* år, eller på livstid.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om

Den som, med uppsåt att riket eller del därav *ska*, med våldsamma eller *annars* lagstridiga medel eller med utländskt bistånd, läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket *på så sätt ska* lösryckas, *företar* en handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *döms* för högförräderi till fängelse *på viss tid, lägst* tio och *högst* *arton* år, eller på livstid eller, om faran var ringa, *till fängelse* i lägst fyra och högst tio år.

Om någon, med uppsåt att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *ska* med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, *företar* en handling som innebär fara *för detta, ska också dömas* för högförräderi.

3 §

Om den, som fått i uppdrag att för riket förhandla med främmande makt eller *annars* bevaka rikets angelägenheter hos någon som företräder främmande makts intresse, missbrukar behörighet att företräda riket eller *annars* sin förtroendeställning och därigenom orsakar riket avsevärt men, *döms* för trolöshet vid förhandling med främmande makt till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid.

6 §

Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, *ska* dömas för grovt spioneri till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *arton* år, eller på livstid.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt *ska* särskilt beaktas, om

⁷ Senaste lydelse 1974:565.

gärningen var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom.

gärningen var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom *eller henne*.

Prop. 2008/09:118
Bilaga 2

22 kap.

6 §⁸

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, *skall* dömas för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,

2. att missbruka Förenta Nationernas kännetecken, kännetecken som avses i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m., parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,

3. att anfälla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,

4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilpersoner eller civil egendom,

5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,

6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, *ska* dömas för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,

2. att missbruka Förenta Nationernas kännetecken, kännetecken som avses i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m., parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,

3. att anfälla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,

4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilpersoner eller civil egendom,

5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,

6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor

⁸ Senaste lydelse 1994:1721.

eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner friheten,

7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Är brottet grovt, *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, *skall* också hans förman dömas i den mån denne haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom för att förhindra detta.

eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner friheten,

7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Är brottet grovt, *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas, om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, *ska* också hans *eller hennes* förman dömas i den mån denne haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom *eller henne* för att förhindra detta.

6 a §⁹

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,

2. använder kemiska vapen,

3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen, eller

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott, för *olovlig befattning med kemiska vapen* till fängelse i högst fyra år.

Såsom kemiska vapen enligt första stycket 1–3 *skall* anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningen varit ägnad att i väsent-

Såsom kemiska vapen enligt första stycket 1–3 *ska* anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas, om gärningen varit ägnad att i väsent-

⁹ Senaste lydelse 1994:119.

lig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

lig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

Prop. 2008/09:118
Bilaga 2

6 b §¹⁰

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för *olovlig befatning med minor* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Sådan befatning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömandet om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

Är brottet grovt *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömandet om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas, om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

26 kap.

1 §¹¹

Fängelse ådöms enligt vad för brottet är stadgat på viss tid eller på livstid. Fängelse på viss tid får *ej* överstiga *tio* år, *om inte annat följer av 2 eller 3 §*, och *ej* understiga fjorton dagar. Vid ådömande enligt 28 kap. 3 § av fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad i nämnda lagrum stadgas.

Fängelse ådöms enligt vad för brottet är stadgat på viss tid eller på livstid. Fängelse på viss tid får *inte* understiga fjorton dagar och *inte* överstiga tio år. *Kan fängelse på livstid följa på brottet eller är det fråga om fall som avses i 2 och 3 §§, gäller dock att fängelse på viss tid inte får överstiga arton år.* Vid ådömande enligt 28 kap. 3 § av fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad i nämnda lagrum stadgas.

Om fängelse såsom förvandlingsstraff för böter är särskilt stadgat.

2 §¹²

Fängelse får användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

¹⁰ Senaste lydelse 1998:1703.

¹¹ Senaste lydelse 1981:331.

¹² Senaste lydelse 1988:942.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får *inte* överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.

Vid tillämpningen av andra stycket *skall* bötesstraff anses motsvara fängelse i fjorton dagar.

Det svåraste av de lägsta straffen får inte underskridas.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får *varken* överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra *eller arton års fängelse*. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.

Vid tillämpningen av andra stycket *ska* bötesstraff anses motsvara fängelse i fjorton dagar.

3 §¹³

Har någon dömts till fängelse i lägst två år och begår han, sedan domen har vunnit laga kraft, brott som är belagt med fängelse i mer än sex år, får för återfallet dömas till fängelse på en tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av 2 § kan följa på brotten.

Brott, som någon begått innan han har fyllt tjuogoett år, får *ej* läggas till grund för sådan förhöjning som anges i första stycket.

En utländsk dom får tillmätas samma verkan som en svensk.

29 kap.

7 §¹⁴

Har någon begått brott *innan han fyllt tjuogoett år*, *skall* hans ungdom beaktas särskilt vid

Har någon dömts till fängelse i lägst två år och begår han *eller hon*, sedan domen har vunnit laga kraft, brott som är belagt med fängelse i mer än sex år, får för återfallet dömas till fängelse på en tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av 2 § kan följa på brotten. *Fängelse på viss tid får dock inte sättas över arton år.*

Brott, som någon begått innan han *eller hon* har fyllt tjuogoett år, får *inte* läggas till grund för sådan förhöjning som anges i första stycket.

Har någon begått brott *före tjuogoett års ålder*, *ska* hans *eller hennes* ungdom beaktas särskilt

¹³ Senaste lydelse 1981:211.

¹⁴ Senaste lydelse 1988:942.

straffmätningen. Härvid får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Ingen får dömas till fängelse *på livstid* för brott som han har begått *innan han fyllt tjuugoett år*.

vid straffmätningen. Härvid får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Ingen får dömas till *strängare straff än fängelse i fjorton år* för brott som han *eller hon* har begått *före tjuugoett års ålder*.

Prop. 2008/09:118
Bilaga 2

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

2. Lagen tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet. För brott som har begåtts före ikraftträdandet av någon som vid tidpunkten för brottet inte hade uppnått tjuugoett års ålder tillämpas dock äldre bestämmelser.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:169) om straff för folkmord

Prop. 2008/09:118
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Förövar någon gärning, för vilken enligt lag är stadgat fängelse i fyra år eller däröver, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis, *dömes* för folkmord till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *tio* år, eller på livstid.

Föreslagen lydelse

1 §

Förövar någon gärning, för vilken enligt lag är stadgat fängelse i fyra år eller däröver, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis, *döms* för folkmord till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *arton* år, eller på livstid.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.
 2. Lagen tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet. För brott som har begåtts före ikraftträdandet av någon som vid tidpunkten för brottet inte hade uppnått tjuugoett års ålder tillämpas dock äldre bestämmelser.

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 6 c § lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

6 c §

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för *olovlig kärnsprängning* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Är brottet grovt, *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömandet om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

Är brottet grovt, *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömandet om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

För *terroristbrott* döms den som begår en gärning som anges i 3 §, om gärningen allvarligt kan skada en stat eller en mellanstatlig organisation och avsikten med gärningen är att

1. injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en befolkningsgrupp,
2. otillbörligen tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå från att vidta en åtgärd, eller
3. allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i en stat eller i en mellanstatlig organisation.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra år och högst *tio* år, eller på livstid. Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra år och högst *arton* år, eller på livstid.

Är brottet mindre grovt, är straffet fängelse, lägst två år och högst sex år.

Om ett högre lägsta straff för gärningen har föreskrivits i brottsbalken, gäller vad som sägs där i fråga om lägsta straff.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.
 2. Lagen tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet. För brott som har begåtts före ikraftträdandet av någon som vid tidpunkten för brottet inte hade uppnått tjuogoett års ålder tillämpas dock äldre bestämmelser.

Förteckning över remissinstanser

Prop. 2008/09:118
Bilaga 3

Efter remiss har yttrande över delbetänkandet lämnats av Riksdagens ombudsmän, Göta hovrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Örebro tingsrätt, Blekinge tingsrätt, Värmlands tingsrätt, Luleå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lund universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället och Förtroenderådets Riksorganisation.

Riksrevisionen, Statskontoret, Sveriges Kommuner och Landsting, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation och Landsorganisationen i Sverige har avstått från att yttra sig över förslagen.

Svar har inte inkommit från Svenska Röda Korset, Rädda Barnen, Svenska sektionen av Amnesty International, Brottsofferjourernas riksförbund och Svenska fängvårdssällskapet.

Regeringen har följande förslag till lagtext

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1 §, 4 kap. 1 §, 13 kap. 2, 3, 5–5 b och 7 §§, 16 kap. 6 §, 18 kap. 1 §, 19 kap. 1, 3 och 6 §§, 22 kap. 6–6 b §§, 26 kap. 1–3 §§ samt 29 kap. 7 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Den som berövar annan livet, dömes för mord till fängelse i tio år eller på livstid.

Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid.

4 kap.

1 §¹

Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning, döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning, döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Är brottet mindre grovt, döms till fängelse i högst sex år.

13 kap.

2 §

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för grov mordbrand dömas till fängelse på viss tid, lägst sex och högst tio år, eller på livstid.

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, ska för grov mordbrand dömas till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt skall särskilt beaktas, om branden anlagts i tätbebyggt samhälle, där den lätt kunde sprida sig, eller *eljest* inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse.

Vid bedömande *av om* brottet är grovt ska särskilt beaktas om branden anlagts i tätbebyggt samhälle, där den lätt kunde sprida sig, eller *annars* inneburit fara för flera människor eller för egendom av särskild betydelse.

¹ Senaste lydelse 1998:393.

3 §²

Den som åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom, döms för allmänfarlig ödeläggelse till fängelse, lägst två och högst åtta år.

Är brottet mindre allvarligt, döms till fängelse, lägst ett och högst tre år.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst sex och högst tio år, eller på livstid.

Är brottet grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

5 §

Är brott som i 4 § sägs att anse som grovt, skall för grovt sabotage dömas till fängelse på viss tid, lägst två och högst tio år, eller på livstid.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för rikets säkerhet, för flera människoliv eller för egendom av särskild betydelse.

Är brott som avses i 4 § att anse som grovt, ska för grovt sabotage dömas till fängelse på viss tid, lägst två och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för rikets säkerhet, för flera människoliv eller för egendom av särskild betydelse.

5 a §³

Den som genom olaga tvång bemäktigar sig eller ingriper i manövreringen av

1. ett luftfartyg,
2. ett fartyg, som används i civil yrkesmässig sjöfart för befordran av gods eller passagerare, bogsering, bärgning, fiske eller annan fångst, eller
3. en buss, en tung lastbil eller ett maskindrivet spårfordon på järnväg, spårväg eller tunnelbana, som används i förvärvsverksamhet för befordran av gods eller passagerare,

döms för kapning till fängelse i högst fyra år. Detsamma gäller den som genom olaga tvång bemäktigar sig en plattform i havet som är avsedd för verksamhet för utforskning eller utvinning av naturtillgångar eller för något annat ekonomiskt ändamål.

Den som i annat fall

1. förstör eller allvarligt skadar ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller ett luftfartyg i trafik, eller
2. vidtar en åtgärd som är ägnad att framkalla fara för säkerheten för ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller för ett luftfartygs säkerhet under flygning

döms för sjö- eller luftfartssabotage till fängelse i högst fyra år.

Är brott som i första eller andra stycket sägs att anse som grovt, Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt,

² Senaste lydelse 1993:207.

³ Senaste lydelse 2003:149.

dömes till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *eljest* varit av särskilt farlig art.

döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

5 b §⁴

Den som

1. använder allvarligt våld eller hot om sådant våld mot någon som befinner sig på en flygplats som är öppen för internationell trafik,
2. förstör eller allvarligt skadar en anordning, som hör till en sådan flygplats eller som används för flygplatsens trafik, eller ett luftfartyg, som inte är i trafik men är uppställt på flygplatsen, eller
3. med användande av våld eller hot om våld ointetgör verksamhet som bedrivs på en sådan flygplats,

döms, om gärningen är ägnad att framkalla fara för flygplatsens funktion eller för säkerheten vid denna, för flygplatssabotage till fängelse i högst fyra år.

Är brottet att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

Är brottet att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen *annars* varit av särskilt farlig art.

7 §

Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, *dömes* för spridande av gift eller smitta till fängelse i högst sex år.

Är brottet grovt, *skall* dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *tio* år, eller på livstid. Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många

Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, *döms* för spridande av gift eller smitta till fängelse i högst sex år.

Är brottet grovt, *ska* dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *arton* år, eller på livstid. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många männi-

⁴ Senaste lydelse 1990:416.

16 kap.6 §⁵

Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, *skall* dömas för *myteri* till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare *skall* dock dömas till fängelse i högst sex år.

Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, *skall* deltagarna dömas till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare *skall* dock dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid.

Om brottet annars är att anse som grovt, *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, *ska* dömas för *myteri* till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare *ska* dock dömas till fängelse i högst sex år.

Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, *ska* deltagarna dömas till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare *ska* dock dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid.

Om brottet annars är att anse som grovt, *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömande *av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

18 kap.1 §⁶

Den som, med uppsåt att statskicket *skall* med vapenmakt eller *eljest* med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *skall sålunda* framtvingas eller hindras, *företager* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *dömes*, om det *ej* är högförräderi, för *uppror* till fängelse i tio år eller på livstid eller, om faran var ringa, i lägst fyra och högst tio år.

Den som, med uppsåt att statskicket *ska* med vapenmakt eller *annars* med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *på så sätt ska* framtvingas eller hindras, *företar en* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *döms*, om det *inte* är högförräderi, för *uppror* till fängelse *på viss tid, lägst tio och högst arton* år, eller på livstid eller, om faran var ringa, *till fängelse* i lägst fyra och högst tio år.

⁵ Senaste lydelse 1986:645.⁶ Senaste lydelse 1974:565.

19 kap.

1 §⁷

Den som, med uppsåt att riket eller del därav *skall*, med våldsamma eller *eljest* lagstridiga medel eller med utländskt bistånd, läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket *skall sålunda* lösryckas, *företager* handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *dömes* för högförräderi till fängelse i tio år eller på livstid eller, om faran var ringa, i lägst fyra och högst tio år.

Om någon, med uppsåt att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *skall* med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, *företager* handling som innebär fara *därför*, *dömes* ock för högförräderi.

Om den, som fått i uppdrag att för riket förhandla med främmande makt eller *eljest* bevaka rikets angelägenheter hos någon som företräder främmande makts intresse, missbrukar behörighet att företräda riket eller *eljest* sin förtroendeställning och därigenom orsakar riket avsevärt men, *dömes* för trolöshet vid förhandling med främmande makt till fängelse på viss tid, lägst två och högst *tio* år, eller på livstid.

Är brott som i 5 § *sägs* att anse som grovt, *skall* dömas för grovt spioneri till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *tio* år, eller på livstid.

Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om

Den som, med uppsåt att riket eller del därav *ska*, med våldsamma eller *annars* lagstridiga medel eller med utländskt bistånd, läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket *på så sätt ska* lösryckas, *företar* en handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande, *döms* för högförräderi till fängelse *på viss tid, lägst* tio och *högst* *arton* år, eller på livstid eller, om faran var ringa, *till fängelse* i lägst fyra och högst tio år.

Om någon, med uppsåt att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten *ska* med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, *företar* en handling som innebär fara *för detta*, *döms* också för högförräderi.

3 §

Om den, som fått i uppdrag att för riket förhandla med främmande makt eller *annars* bevaka rikets angelägenheter hos någon som företräder främmande makts intresse, missbrukar behörighet att företräda riket eller *annars* sin förtroendeställning och därigenom orsakar riket avsevärt men, *döms* för trolöshet vid förhandling med främmande makt till fängelse på viss tid, lägst två och högst *arton* år, eller på livstid.

6 §

Är brott som *avses* i 5 § att anse som grovt, *ska* dömas för grovt spioneri till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst *arton* år, eller på livstid.

Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gär-

⁷ Senaste lydelse 1974:565.

gärningen var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom.

ningen var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom *eller henne*.

22 kap.

6 §⁸

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, *skall* dömas för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, *ska* dömas för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,
2. att missbruka Förenta nationernas kännetecken, kännetecken som avses i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbe-teckningar m.m., parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,
3. att anfalla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,
4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilper-soner eller civil egendom,
5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,
6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner frihe-ten,
7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Är brottet grovt, *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödats eller skadats eller omfattande egen-domsförlust uppkommit på grund

Är brottet grovt, *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömande *av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödats eller skadats eller omfattande egen-domsförlust uppkommit på grund

⁸ Senaste lydelse 1994:1721.

av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, *skall* också hans förman dömas i den mån *denne* haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom för att förhindra detta.

av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, *ska* också hans *eller hennes* förman dömas i den mån *förmannen* haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom *eller henne* för att förhindra detta.

6 a §⁹

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,

2. använder kemiska vapen,

3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen, eller

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott, för olovlig befattning med kemiska vapen till fängelse i högst fyra år.

Såsom kemiska vapen enligt första stycket 1–3 *skall* anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

Såsom kemiska vapen enligt första stycket 1–3 *ska* anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid bedömande *av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

6 b §¹⁰

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för olovlig befattning med minor till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

⁹ Senaste lydelse 1994:119.

¹⁰ Senaste lydelse 1998:1703.

Sådan befattning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid *bedömandet* om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

Är brottet grovt *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid *bedömande av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

26 kap.

1 §¹¹

Fängelse *ådöms enligt vad för brottet är stadgat* på viss tid eller på livstid. Fängelse på viss tid får *ej* överstiga tio år, *om inte annat* följer av 2 eller 3 §, *och ej* understiga fjorton dagar. *Vid ådömande enligt 28 kap. 3 § av* fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad i nämnda lagrum stadgas.

Fängelse *döms ut* på viss tid eller på livstid *enligt vad som är föreskrivet för brottet*. Fängelse på viss tid får *inte* överstiga tio år *eller, om längre tid och livstid är föreskrivet för brottet eller om det* följer av 2 eller 3 §, *arton år*. *Fängelse får inte* understiga fjorton dagar. *När* fängelse i förening med skyddstillsyn *döms ut enligt 28 kap. 3 §* gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad *som föreskrivs i den bestämmelsen*.

Om fängelse *såsom* förvandlingsstraff för böter är särskilt *stadgat*.

Om fängelse *som* förvandlingsstraff för böter är särskilt *föreskrivet*.

2 §¹²

Fängelse får användas *såsom* gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

Fängelse får användas *som* gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga *vare sig* de högsta straffen sammanlagda med varandra *eller arton år*. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år, om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.

¹¹ Senaste lydelse 1981:331.

¹² Senaste lydelse 1988:942.

Vid tillämpningen av andra stycket *skall* bötesstraff anses motsvara fängelse fjorton dagar.

Det svåraste av de lägsta straffen får inte underskridas.

3 §¹³

Har någon dömts till fängelse i lägst två år och begår han, sedan domen har vunnit laga kraft, brott som är belagt med fängelse i mer än sex år, får för återfallet dömas till fängelse på en tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av 2 § kan följa på brotten.

Brott, som någon har begått innan han har fyllt tjuogoett år, får *ej* läggas till grund för sådan förhöjning som anges i första stycket.

En utländsk dom får tillmätas samma verkan som en svensk.

29 kap.

7 §¹⁴

Har någon begått brott innan han fyllt tjuogoett år, *skall* hans ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. *Härvid* får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Ingen får dömas till fängelse på livstid för brott som *han* har begått innan han fyllt tjuogoett år.

Har någon begått brott innan han *eller hon* fyllt tjuogoett år, *ska* hans *eller hennes* ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. *Rätten* får *då döma* till lindrigare straff än *vad* som är föreskrivet för brottet.

Fängelse i högst tio år får dömas ut för brott som *någon* har begått innan han *eller hon* fyllt tjuogoett år. *Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får dock fängelse i högst fjorton år dömas ut.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

¹³ Senaste lydelse 1981:211.

¹⁴ Senaste lydelse 1988:942.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:169) om straff för folkmord

Prop. 2008/09:118
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förövar någon gärning, för vilken enligt lag är stadgat fängelse i fyra år eller däröver, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis, dömes för folkmord till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

1 §

Den som begår en gärning, för vilken det enligt lag är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis, döms för folkmord till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken

Prop. 2008/09:118
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 6 c § lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

6 c §

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Är brottet grovt, *skall* dömas till fängelse i högst *tio* år eller på livstid. Vid *bedömandet* om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

Är brottet grovt, *ska* dömas till fängelse i högst *arton* år eller på livstid. Vid *bedömande av* om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott

Prop. 2008/09:118
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

För terroristbrott döms den som begår en gärning som anges i 3 §, om gärningen allvarligt kan skada en stat eller en mellanstatlig organisation och avsikten med gärningen är att

1. injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en befolkningsgrupp,
2. otillbörligen tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå från att vidta en åtgärd, eller
3. allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i en stat eller i en mellanstatlig organisation.

Straffet är fängelse på viss tid, Straffet är fängelse på viss tid,
lägst fyra år och högst *tio* år, eller lägst fyra år och högst *arton* år,
på livstid. eller på livstid.

Är brottet mindre grovt, är straffet fängelse, lägst två år och högst sex år.

Om ett högre lägsta straff för gärningen har föreskrivits i brottsbalken, gäller vad som sägs där i fråga om lägsta straff.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2009-01-14

Närvarande: F.d. justitierådet Nina Pripp, regeringsrådet Nils Dexe och justitierådet Lars Dahllöf.

Straffet för mord m.m.

Enligt en lagrådsremiss den 18 december 2008 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:169) om straff för folkmord,
3. lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Göran Nilsson.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

26 kap.

1 §

I paragrafens första stycke finns i dag de allmänna bestämmelserna om minimi- och maximitid för fängelse på viss tid. Där finns också bestämmelser om att fängelse på livstid kan förekomma som straff. Vidare finns hänvisningar till bestämmelserna i 2 och 3 §§ om gemensamt straff för flera brott respektive förhöjt straffmaximum vid återfall i brott.

I lagrådsremissen föreslås att första stycket ska ändras främst med hänsyn till att det längsta tidsbestämda straffet för ett enstaka brott avses höjas från fängelse i tio år till fängelse i arton år, såvitt avser brott i brottsbalken och annan lagstiftning som det föreskrivs fängelse på både viss tid och livstid för och som avser fredstida förhållanden.

Lagrådet kan konstatera att förslaget om höjning av straffmaximum från tio till arton år är utformat som ett undantag från en generell huvudregel som innebär att straffmaximum för tidsbestämda straff på fängelse ska vara tio år samt att undantaget är grupperat tillsammans med hänvisningarna till 2 och 3 §§ om gemensamt straff för flerfaldig brottslighet respektive straff vid återfall i brott, vilka också kan ses som undantag från huvudregeln. Samtidigt kan erinras om att straffskalan för ett visst brott framgår av den enskilda straffbestämmelsen och inte av den här aktuella paragrafen, som är av i huvudsak deskriptiv karaktär.

Paragrafens första stycke är inte av helt okomplicerad natur vare sig enligt gällande rätt eller som förslaget har utformats. Till detta kommer

att man av allmänmotiveringen och författningskommentaren möjligen kan få intryck av att den föreslagna bestämmelsen också avses få betydelse vid själva straffmätningen. Under föredragningen har emellertid uppgetts att någon sådan avsikt inte finns. Med syftet att markera att tio år även fortsättningsvis som huvudregel utgör en övre gräns i straffsystemet i allmänhet för fängelse på viss tid, kan enligt Lagrådets mening tydligheten ökas något om första stycket delas upp och paragrafen utformas i enlighet med följande förslag:

Fängelse döms ut på viss tid eller på livstid enligt vad som är föreskrivet för brottet.

Fängelse på viss tid får inte understiga fjorton dagar och inte överstiga tio år. Om fängelse på längre tid än tio år och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 2 eller 3 §, får dock fängelse på viss tid bestämmas till högst arton år. När fängelse i förening med skyddstillsyn döms ut enligt 28 kap. 3 § gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad som föreskrivs i den paragrafen.

Om fängelse som förvandlingsstraff för böter är särskilt föreskrivet.

3 §

Paragrafens första stycke innehåller en bestämmelse om förhöjt straffmaximum vid återfall i särskilt allvarlig brottslighet. Bestämmelsen innebär bl.a. att det vid återfall under vissa förutsättningar får dömas till fängelse ”på en tid” som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet. Enligt förslaget ska i en ny andra mening anges att straffet dock inte får överstiga arton år.

Den tillagda meningen kan ge intrycket att straffet vid återfall aldrig får överstiga fängelse i arton år och alltså inte kan vara fängelse på livstid. Avsikten med bestämmelsen är dock bara att sätta en gräns för det tidsbestämda fängelsestraffet. Enligt Lagrådets uppfattning bör detta tydliggöras, förslagsvis genom en justering i första meningen som markerar att bestämmelserna bara talar om tidsbestämda straff. Lagrådet förordar därför att i första meningen ...”fängelse på en tid”... byts ut mot ...”fängelse på viss tid”...

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 februari 2009

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Olofsson, Bildt, Ask, Husmark Pehrsson, Leijonborg, Larsson, Erlandsson, Torstensson, Carlgren, Björklund, Carlsson, Littorin, Borg, Sabuni, Billström, Adelsohn Liljeroth, Tolgfors, Björling

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition 2008/09:118 Straffet för mord m.m.